

Scotland

The earliest ball makers in Scotland known by name were:

North Leith	1554	<u>John & Walter Paterson</u>
Leith	1629	<u>William & Thomas Dickson</u>
	1637	<u>John Dickson</u>
St Andrews	1643	<u>Andrew Dickson</u>

In the Netherlands the following members of those families may be found as likely to have come into touch with ball-making there:

Bergen op Zoom 21st July 1601

Thomas Dickson, bachelor, from Edinburgh, soldier under captain Was(?) registers for marriage to Maeyke Hoenen, from Werendal, widow of Jan Forret

Delft 8th January 1603

Peter Stuart, bachelor, born in Scotland, buttonmaker, marries Elizabeth Rogge, from Scotland, widow of John Dennis, both residing in de Dronckesteech.
(In Delft the ballmakers and the buttonmakers were united in St. Michaels Guild)

Rotterdam 19th April 1626

John Dickson, widower, soldier in the company of Colonel Brogh(?) registers for marriage to Lisbeth Jans, widow of George Forbes, both resident in the Raamstraat.

Bergen op Zoom 14th November 1636

Alexander Dickson, bachelor, from Scotland, soldier under captain James Williams, registers for marriage to Neeltje Jans, from Soursel

Utrecht 11th January 1646

Robert Paterson, soldier under Colonel Kirkpatrick marries Margaret Almbeen (Aubin?), spinster, from Colchester, residing near the Ballemakersstraat (a deformation of Loef Bergmakersstraat! there are no traces of ballmaking in Utrecht)

Bergen op Zoom 17th August 1649

James Gourlay, bachelor, from Scotland, soldier under Major Livingston, marries Janneke Herry's, widow of Thomas Reys, of this city.

DICKSON

16 Scottish marriages in the Netherlands from 1589 to 1669

Haarlem	17th March 1589	John Dickson, Scotsman
Harderwijk	16th March 1595	John Dickson, soldier
Leiden	12th October 1596	David Dickson
Rotterdam	18th June 1600	Albert Dickson, sailor, to Elisabeth Thomas, both from Scotland
X Bergen op Zoom	21st July 1601	Thomas Dickson, single, soldier, from Edinburgh to Maeyke Hoenen from Werendal
Rotterdam	7th April 1602	Peter Dickson to Elisabeth Johnson both from Scotland
X Gouda	26th October 1602	William Dickson from Scotland to Saertgen Jans. from Gouda
Rotterdam	8th October 1606	Lewis Dickson from Edinburgh
X Tiel	9th April 1609	John Dickson to Janet Mackee, both from Scotland and without surviving parents
Grave	18th February 1618	John Dickson
Utrecht	30th May 1624	James Dickson, soldier (dies before 1631)
X Rotterdam	19th April 1626	John Dickson, widower, soldier to Lisbeth Jans., widow of Joris (George) Forbes
Bergen op Zoom	14th November 1636	Alexander Dickson, soldier, from Scotland
Utrecht	15th August 1647	William Dickson, soldier to Mary Boyd both from Scotland
Kampen	17th July 1652	William Dickson, soldier
's Hertogenbosch	13th July 1669	Walter Lewe, soldier to Rebecca Dickson (widow of John Muchart)

New York Historical Society
170, Central Park West (76th Street)
New York N.Y. - 10024

212 - 873 3400

Mr. Dunning, Curator of Manuscripts
Mr. Steven Nobak, Ass " " "

Archbishop Robert Seton D.D., titular archbishop
of Heliopolis

born Pisa, Italy 28-8-1839

Died Convent of St. Elisabeth, N.Y. 28-1-1928 (89 years)

lived for a long time in Rome, American College of

Travel Diaries } the Accademia
Notebooks } negative of, Via Sistina, Rome
Draft Memoirs }

In the Diary of 1889:

Mem. There are two little keys to the

Box of Seton Papers

One attached to a chainlet is kept
in the small drawer of my writing
desk in bed-room.

The other in a marked envelope,
is kept in the writing desk in
my sitting room.

Seton Hall College
South Orange Avenue
South Orange, N.J. - 07079
201-762 7052

Archives

Mr. Peter Wosh, University Archivist
Miss Tracey Tratter

Seton Papers, negative

Convent of St. Elisabeth
Convent Station, N.J. - 07961
201-539 1600

Sister Mary Ellen, Archivist

The Most Reverend Archbishop Robert Seton D.D.
Died there on the 28-1-1928

His papers were divided between:

1. The Convent
2. Seton Hall College
3. New York Historical Society
4. College of Notre Dame, Ind.

Seton papers - negative

The Archives
of
The University of Notre Dame

607 Memorial Library
Notre Dame, IN 46556
219-283-6447/6448

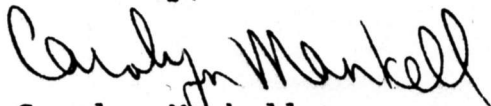
June 4, 1984

Steven J.H. van Hengel
30, Saxenrodeweg
2116 VA Bentveld
HOLLAND

Dear Mr. van Hengel:

Thank you for your most interesting inquiry of May 15, 1984, regarding the Seton family's possible connection with golf history. After an extensive search in the Robert Seton Collection which included genealogies, personal notes, reminiscences, and correspondence in both printed and manuscript form, I, however, must tell you that the documents provide no enlightening information on this subject.

Sincerely,

Carolyn Mankell
Assistant Archivist

tt

The 'Seton Papers'

The Golfer's Magazine(Chicago,U.S.A.) of April 3rd 1914,
page 75 contains the following note:

ARCHBISHOP SETON OF NEW JERSEY,IN REORGANISIING HIS
FAMILY ARCHIVES,DISCOVERED THAT ONE OF HIS ANCESTORS
INTRODUCED GOLF FROM HOLLAND INTO SCOTLAND AT THE
BEGINNINGS OF THE FIFTEENTH CENTURY.THE ARCHBISHOP
HAS DETERMINED TO PURSUE HIS INVESTIGATIONS.

Robert Seton,D.D. titular Archbishop of Heliopolis,
was born in Pisa,Italy on the 28th August 1839,he
spent a considerable time of his life teaching
at the American College of the Accademia in te
Vatican in Rome and traveled intensively in Europe.
Towards the end of his life he returned to New Jersey,
where he had been ordained,and lived in the Convent
of St.Elisabeth,Convent Station N.J.,where he died-
89 years old-on the 28th January 1928.According to
his will his papers,chiefly consisting of notebooks,
travel diaries and draft memoirs where divided into
4 parts which went to:

- 1.The Convent of St.Elisabeth,Convent Station,N.J.-07961
- 2.Seton Hall College,South Orange Avenue,South Orange,N.J.-07079
- 3.The New York Historical Society,170,Central Park West,
New York,N.Y. - 10024
- 4.The Archives of The University of Notre Dame,
607,Memorial Library,Notre Dame,Ind.-46556

A search through these documents in the Spring of 1984
did not yield any references.However,in his diary for
1889 there is an entry reading:

"Mem.there are two little keys to the Box of Seton Papers."
"One attached to a chainlet is kept in the small drawer "
"of my writing desk in my bed-room. "
"The,other in a marked envelope,is kept in the writing "
"desk in my sitting room.(NYHS) "
That box does not seem to be among the former documents.
Where did it go?

The Setons,who were direct descendants of the Scottish
Setons,emigrated to the United States in the beginning of
the 1800's and had large landholdings in Brooklyn N.Y.
Robert Seton himself was not a golfer.

S.J.H.v.H.

Seton

The history of the Setons begins with Lambert Count of Lens (near Douaie), who married Adèle, the sister of William the Conqueror. Lambert (who died in the battle of Lille, 1055) had two sons Walter and Seier, who took part in the battle of Hastings in 1066.

Walter and Seier de Lens were given the manor of Seton in England thereafter, which is where they changed their name to 'de Seton'. Seier however was captured at Dover in 1067 and moved to Scotland later in the same year. There he was granted lands in East Lothian along the Firth of Forth, around present-day Cockenzie, by king Malcolm Canmore and constructed the castle, which later came to be known as 'Seton Palace' (the only non-royal castle in Scotland to be called so). Not only was William the Conqueror his uncle, but his grandfather Count Eustace of Boulogne was married to Maud de Louvain, the granddaughter of the last male heir of Charlemagne. The Setons, like so many other Scottish families are of thus of Lemish extraction. Seier de Seton's niece (by his sister Judith de Lens whom William the Conqueror had betrothed to Waltheof, son and heir of the mighty Siward, Earl of Northumbria) Maud, took for her second husband David, Earl of Cumbria, son of king Malcolm Canmore, later to be king David I of Scotland.

Walter de Seton 'The Fleming', son of Seier inherited the Scottish possessions and continued to Scottish Seton dynasty.

His uncle Walter was the first of the English line of the Setons.

At the battle of Bannockburn on the 23rd June of 1314 Sir Alexander Seton played an informers role. His informations may well have led to the victory of Robert the Bruce.

The fifth Lord Seton married the daughter of the first Earl of Bothwell.

The seventh Lord Seton was appointed by the Scottish Parliament on the 17th December 1557 to be one of the commissioners to be present at the wedding of Mary Queen of Scots, in the Cathedral of Notre Dame at Paris to the Dauphin of France (at the age of 15).

His half-sister Mary Seton belonged to the court of Mary Queen of Scots.

When Queen Mary returned from France in 1561 the 7th lord Seton was worn in as Privy Councillor and appointed Master of her Household.

When David Riccio was murdered by Henry Stewart, Lord Darnley and other on the 9th of March 1566 in the evening, Lord Seton, with 200 horse attended the queen first to Seton palace and then to Dunbar, Darnley being compelled by threats to go with her.

Henry Stewart, Lord Darnley married Mary, Queen of Scots in the chapel of Holyrood on the 29th July 1565. He was murdered (by blowing up the Provost's House south of the Cowgate within the walls of Edinburgh) on the 10th February 1567. After the murder the queen and James Hepburn, 4th Earl of Bothwell went to Seton Palace and remained there for several days and signed a marriage contract between them.

After this murder a 'Book of Articles' was drawn up in order to accuse the queen of having been an accomplice to the murder. It states that while she was at Seton Palace with Bothwell, they played: "one day richt oppinlie at the fieldis with the pal mall and goif."

(Robert Melville informs Robert Cecil, Earl of Salisbury on the 26th February 1567 that: Queen Mary has gone to Seton for repose and purgations; Drury asserts that the queen and Bothwell 'have been shooting at the butts against Huntly and Seton for a dinner at Tranent'.')

On the 15th May 1567 Mary was married to Bothwell at Holyrood by protestant rites. On the 14th June 1567 they spent their last night together at Seton Palace. Bothwell was forced to flee to Norway.

In her happier days Mary would often come to Seton Palace to practice archery at the Seton Butts and golf (or pall mall?) on Seton Links. It may have been that on one occasion she played with her friend Mary Seton for her necklace. She lost the game and her necklace went to Mary Seton. The necklace, together with a picture of Mary by Holbein, were brought into the Eglinton family by the marriage of a Montgomery with the heir of the Seton in or around 1611 and went to Eglinton Castle. There they were found by Lord Eglinton in the 19th century. The necklace was put up for auction at Christie, Manson & Woods in London in February 1894. The item was described as a necklace, earrings and a brooch, the necklace being composed of 14 enamelled gold clusters set with pearls, rubies and enamels and was knocked down to a Mr. Philips at £ 365.-. Experts whispered that it contained only a small portion of the original ornaments that were in it, and that the bulk of the jewels had been skilfully made to match those that were genuine. The necklace was then known as the 'Eglinton necklace'.

Mary Seton stayed with Queen Mary right until her execution at Fotheringay Castle in February 1587 at the age of 45.

The last Earl of Winton, representative of the Setons, joined the rebellion of 1715, for which his titles and estates were forfeited.

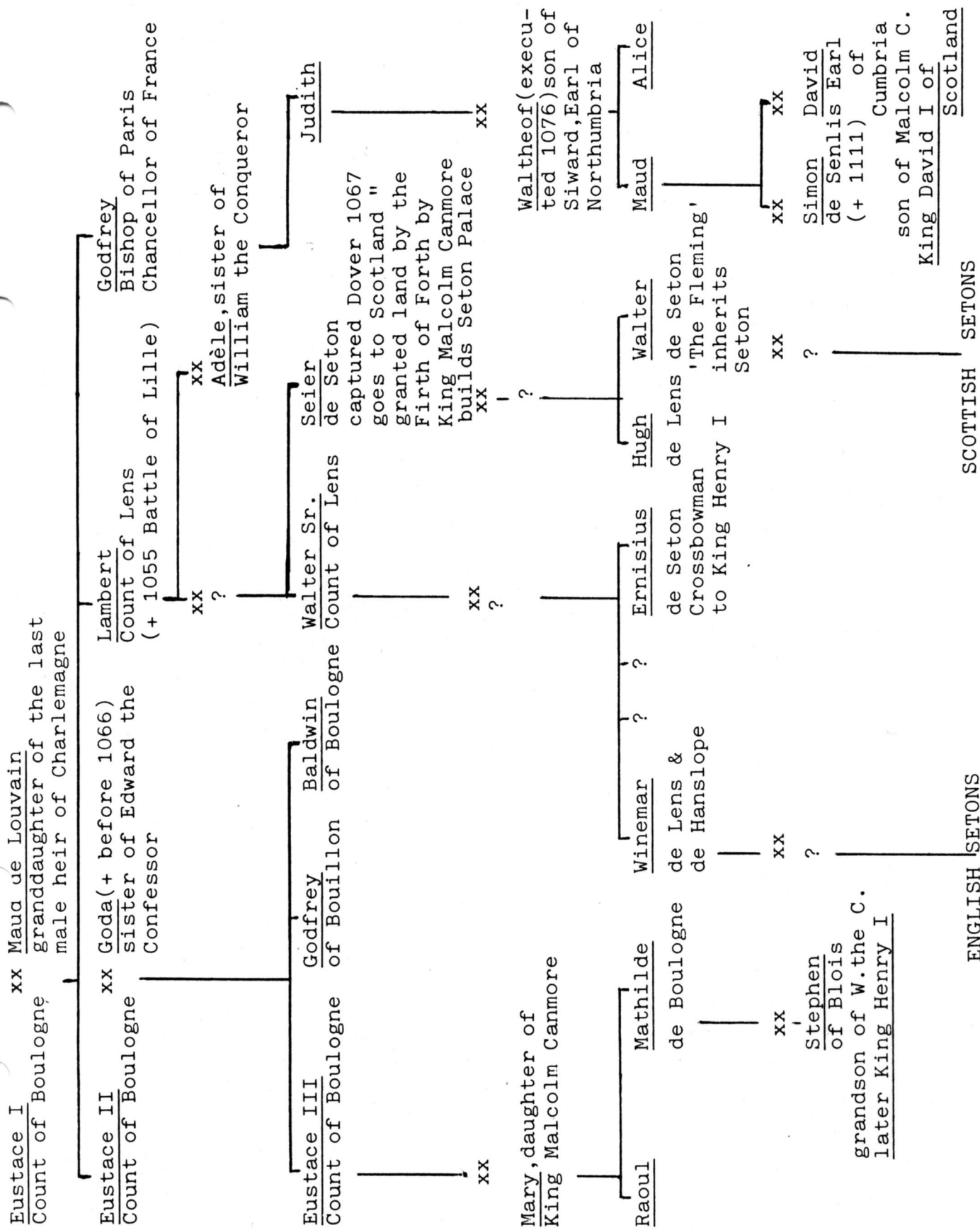
After that their chief seat, the Seton Palace, which even in royal charters had been recognised as the 'Palace of Seton', and for ages had been the scene of great magnificence, splendid hospitality and royal entertainment fell into decay.

Earls of Bothwell.

The daughter of the 1st Earl of Bothwell married the 5th Lord Seton. Her brother Patrick Hepburn, 2nd Earl of Bothwell played golf with King James IV on the 3rd February 1504 (on that day the Lords High Treasurers entered in their accounts:

Item to the King to play at the Golf
with the Erle of Bothuile.....xlj s.)
and commanded the reserve in the unfortunate battle at Flodden Hill where his royal opponent fell on the 8th September 1513.

James Hepburn, 4th Earl of Bothwell played golf (or pall mall?) with Mary Queen of Scots on Seton Links in 1567.

THE STUART KINGS,PALL MALL AND GOLF

JAMES I(1394-1437,reigned 1406-1437)

At his 1st Parliament in 1424 he forbids football(No mention is made of golf):

Item it is statute and the King forbiddis
that na man play at the fut ball under the
payne of iiij d.

JAMES II(1430-1460,reigned 1437-1460)

At his 14th Parliament on the 5th March 1457 he:

Decreetid and ordained,that the wapin-shawingis
be halden be the Lordis and Baronis,spirituale
and temporale foure times in the zeir.And that
fute-ball and golf be utterly cryit doune,and
nocht to be usit.And that the bowe merkis be maid
at ilk parochie kirk a part of buttis,and
schutting be usit ilk Sunday.

This is the first record of golf being mentioned in Scotland.

JAMES III(1451-1488,reigned 1460-1488)

At his 6th Parliament on the 6th May 1471 he declared it:
expedient that the fute-ball and golfe be abusit
in tyme cuming.

JAMES IV(1472-1513,reigned 1488-1513)

At his 3rd Parliament on the 16th May 1491 he ruled:

Item it is statute and ordainit that in na place
of the realme be there usit Fute-ball,Golfe
or uther sik unprofitabill sportis.

However,after the peace with England by the Treaty of
Glasgow in 1501 he must have started playing golf
himself.In the Accounts of the Lords High Treasurers
of Scotland there are the following entries:

1503-4 Feb. 3.Item to the King to play
at the Golf with the Erle of Bothuile(Bothwell)
.....xliij s.
Item to Golf Clubbis and Ballis
to the King that he playit with.....ix s.
1505-6 Feb.22.Item for xij Golf Ballis
to the King.....iiij s.
1506 July.18.Item the xviiij day of Julij
for ij Golf Clubbes to the King.....ij s.

In 1513,when the war had broken out again between
Scotland and England,Queen Catherine,wife of King Henry VIII
writes to Cardinal Wolsey:

Master Almoner from hence I have nothing to
write to you but that you be not so busy in this
war as we be here encumbered with it.I mean that
as touching my own concerns,for going further
when I shall not so often hear from the King,
and all his subjects be very glad,I thank God
to be busy with the golf,for they take it for
a pastime;my heart is very good to it and I am
horribly busy making standards,banners and bagets.

JAMES V(1512-1542, reigned 1513-1542)

No record of him having to do with golf. However during his reign the Registrum of Panmure records about 1527 of Sir Robert Maule(1497-1560):

ane man of comliè: behaviour, of his stature, sanguine in collure both of hyd and hair, colarique of nature and subject to suddane anger... He had gryt delyght in haukine and hountine..... Lykewakes he exercisit the gowf, and oft times past to Barry Links (near Carnoustie), quhan the wadsie (wager) was for drink.... This was the year of God 1527 or there about.

MARY, Queen of Scots(1542-1587, reigned 1542-1567)

When the 'Book of Articles' was composed which accused her of having been an accomplice to the murder of her husband Henry Stewart, Lord Darnley on the 10th February 1567 it stated that, while she stayed at Seton Palace shortly after the murder with James Hepburn, 4th Earl of Bothwell (the presumed murderer) they played:

One day richt oppinlie at the fieldis with the pal mall and golf.

Unsupported by records is the story that at an earlier time she played golf with Mary Seton on Seton Links for her necklace and lost it to Mary Seton.

During her reign, around 1550, the Town Council of St. Andrews appropriated 12 merks a year for the services of two rented matrons to tend to the injuries on the Links.

Injuries being mainly blindness and amnesia from blows on the head by carelessly wielded clubs.

On the 24th August 1554 there is an Act of the Deacon Convener of the four United Trades of the Canongate (Edinburgh):

Anent differences betwixt the Cordiners of the Canongate and the Cordiners and Gowf-ball makers of North Leith (i.e. John & Walter Patersons).

JAMES VI/I(1566-1625, reigned Scotland 1567-1603, England 1603-1625)

Upon coming to London in 1603 he commenced playing Pall Mall on St. James's Field.

In his instructions to his eldest son Henry Frederick he writes:

The exercises that I would have you to use are... palle-maillé and such like other-faire and pleasant field games.....

He also tried to promote the production of balls and clubs by appointing William Mayne royal clubmaker in 1603 and James Melvill and his associate exclusive ball makers and distributors in 1618.

During his reign there are to records from the Orkneys.

In 1585 James Dickson, servitor to the Master of the Orkneys, writes to Andrew Martin:

Ye will remember to bring with you one dozen commoun golf ballis to me and David Moncrieff.

In August 1614 the Earl of Caithness, while besieging Kirkwall, writes to James VI/I:

The walls were stronge, the cannon balls of the besiegers were broken like (wooden?) golf balls, and cloven in two halves.

HENRY FREDERICK, Prince of Wales (1593-1612)

When his father James VI/I came to London in 1603 Charlton House, Blackheath (still standing there today) was built for Prince Henry. He lived there, having two tutors, one of whom Mr. (later Sir) Adam Newton lived in nearby Charlton Lodge. After Prince Henry's death he moved to Charlton House.

According to his father's instructions he played golf or pall mall. An anonymous manuscript in the Harleian Library at Oxford (marked 6391) states:

At another time, playing at Goff, a game not unlike Pale-maille, whilst his schoolmaster stood talking with another and marked not his highness warning him to stand further off, the prince, thinking he had gone aside, lifted up his goff club to strike the ball; mean tyme one standing by said to him, beware that you hit not Master Newton, wherewith he, drawing back his hand, said, had I done so I had but paid my debts.

This incident must have occurred between 1603 and 1612.

On the 31st October 1606 the French Ambassador to the Court of St. James, Monsieur de Borderie, writes of Prince Henry in a letter to his friend Monsieur de Pusieux:

He plays willingly enough at tennis and at another Scots diversion very like Mail; but this always with persons older than himself, as if he despised those of his own age.

CHARLES I (1600-1649, reigned 1625-1649)

In 1629 he sent for a Frenchman by the name of John Bonnealle to construct a proper pall mall course in St. James's Field.

In 1635 he granted to Archibald Lumsden, who had spent £.425.14 sh. in the three preceding years "in bowls, malls and scopes" and in repairs to the mall, the sole right to furnish:

All the malls, bowls, scoops and other necessaries for the game of Pall Mall within the grounds of St. James's Field.

In 1639 Peter Mundy, in "Matters of Note", writes that he saw Charles I:

playing at Palle Malle by St. James's.

Commonwealth (1649-1660)

During this time the course fell into disuse and decay and a road was built over it, retaining the name Pall Mall.

A survey of 1650 states that 150 elm trees were:

standing in Pell Mell Walke in a very decent and regular manner on both sides of the Walke.

CHARLES II(1630-1685,reigned 1660-1685)

After the Restoration he had a new pall mall course constructed in St.James's Park parallel to the old course.

Although Charles II apparently played quite well,Edmund Waller may well have exaggerated in his verse about his play:

Here a well-polisht Mall gives us the joy
To see our Prince his matchless force employ,
No sooner has he touched the flying ball,
But 'tis already more than half the mall,
And such a fury from his arm has got
As from a smoaking Culverin 'twere shot.

In Samuel Pepys's Diary the following entries may be found:

2nd April 1661

To St.James' Park,where I saw the Duke of York playing at Pele Mele,the first time that I ever saw the sport.

15th May 1663

I walked in the Parke,discoursing with the keeper of the Pell Mell,who was sweeping of it;who told me of what the earth is mixed that do floor the Mall,and that over all there is cockle shell powdered and spread to keep it fast; which however,in dry weather,turns to dust and deads the ball.

13th July 1663

I met the Queene-Mother,walking in the Pell Mell, led by my Lord St.Albans.

4th January 1664

Afterwards to St.James' Park,being unwilling to go to spend money at the ordinary,and there spent an hour or two,it being a pleasant day, seeing people play at Pell Mell-it pleased me mightily to hear a gallant,latelty come from France, swear at one of his companions for suffering his man(a spruce blade)to be so saucy as to strike a ball while his master was playing on the Mall.

3rd May 1669

Thence to St.James' Park,where the Duke of York was playing in the Pell Mell,and so he called me to him most part of the time that he played, which was an hour,and talked alone to me.

JAMES VII/II(1633-1701,reigned 1685-1688)

When Duke of York we find him mentioned in the Diary of Samuel Pepys(see above).

When,as Duke of York,he resided in Holyrood House in 1681/2 he is said to have staged a foursome,in which he played with John Paterson,a cobbler,against two English noblemen,a young boy Andrew Dickson acting as fore-caddie.There are no records of this match and historic research makes the event very unlikely.

WILLIAM(of Orange 1650-1702)and MARY(Stuart 1662-1694,reigned 1688-1702)

There are no records of the pall mall course being used any longer during their reign.

It is interesting to note that William III had a 'Klosbaan' constructed in the King's Garden of his palace Het Loo near Apeldoorn. This sport, which may have been one of the fore-runners of golf, had by then gone out of fashion for quite some time.

Holyrood House,
4th April 1603

Regisstrum Secreti Sigilli
Lib.LXXIIJ
fol.234

Ane Letter maid to William Mayne, bower burges of Edinburgh,
Makand and constituand the said Williame, during all the dayis
of his lyif-tyme, Mr. fledger, bower, club maker, and speir-maker
to his Hienes, alsweill for gayme as weir, and gevand to him
the offices thair of, with all feyis and casualities apperteining
and belanging thair to, and quhair of onie vtheris persounes
quhatsumeir that hes vsit and exercit, the saidis offices
of befoir hes beine in vse, with command thairin to his
Hienes thesaurer, present and to cum, to reddelie ansuer
and mak payment to the said Williame Mayne, of the zeirlie
fie and dewtie vsit, and wount to be payit for the dischargeing
of the saidis offices, to onie persoun of persounes in onie
tyme bigane, induring all the dayis of the said Williames
lyfetime, etc.

At Halirudhous, the fourt day of Aprile, IM, sex hundrethe
thrie zeiris.

Per Signaturum

Scottish Record Office, Edinburgh

Salisbury
5 augustus 1618

Registrum Secreti Sigilli
Lib.LXXXVIJ
fol.169-170

Ane Letter maid makand mentioun
that our Souerane Lord
vnderstanding that thair is no small
quantitie of gold and siluer
transported zeirlye out of his
Hienes kingdome of Scotland for
bying of golf ballis, vsit in that
kingdome for recreation of his
Majesties subjectis, and his Hienes
being earnestlie dealt with by
James Melvill, in favors of
William Bervick and his associate,
who onlie makis, or can mak golf
ballis within the said kingdome for
the present, and were the
inbringeris off the said trade thair:
The said James Melvill
vnderstanding by them and vther
puir peopill (who now for laik of
calling wantis maintenance), whome
he sall adjoyne to the said
William Bervick and his associate,
to furnische the said kingdome with
better golf ballis, and at ane moir
easie rate then have beine sauld
there these manie zeiris bypast: In
consideratioun quhairof, his
Majestie, bothe tendring the
generall weill of his subjectis and
increase of vertew within his said
kingdome, geving and granting
vnto the said James Melvill, with
William Bervick and his associate,
and sik vtheris as the said James
Melvill sall adjoyne to them, onlie
libertie to mak golf ballis within the
said kingdome for the spaice of
tuentie ane zeiris allanerlie,
dischairging all vtheris alsweill of
making as selling any golf ballis
maid within the kingdome bot
those that ar maid by the said
James, his servantis, and William
Bervick and his associate:
Provyding allwayis, that the (said)
merchandis sall not be restranit
from importing and selling the said
golfe ballis so brocht home or maid
by the saidis patentis: Provyding
lykwayis, that the saidis patentaris
exceid not the pryce of four
schillingis money of this realme for
everie ane of the saidis golfe ballis
as for the pryce thair of: And to the

effect the said James and his
associates may have the benefitis of
his Majestie's grant, his Hienes by
these presentis dothe expresslie
prohibite and dischaige and forbid
all and sindrie his Majesties
subjectis, and vther persounes
quhatsymever, that nane of them
presume, nor tak vpone hand, to
mak or sell anie golf ballis maid
within the said kingdome, vtheris
then the said James Melvill and his
deputies, with the said William
Bervick and his associate, for the
spaice fairsaid, or to utter or sell the
samyne to his Hienes subjectis
vpone quhatsymever collour or
pretence, vnder the paine of
escheitting of all suche ballis so to
be made or sauld; the ane half off
the benefite aryssing thairby to
come to our Souerane Lordis use,
and the vther half to the use of the
said James Melvill and his
assignayis onlie: And that the said
letter be extendit in the best form,
with all clauses neidfull, with power
in the samyn to the said James, by
himself, his deputies, and servantis,
in his name, to seirche, seik and
apprehend all sik golf ballis as sall
be maid or sauld within his Hienes
said kingdome vtherways then
according to the trew meaning of
his Majesties grant, and to escheit
the samyn in manner aboue
specifeit. And for the better tryell
heirof, his Majestie ordanes the
said James Melvill to have ane
particular stamp of his awin, and to
cause mark and stamp all suche
ballis maid be him and his fairsaidis
thairwith; and that all ballis maid
within the kingdome found to be
vtherwayis stamped sall be
escheated in maner fairsaid.

Gevin at our Court of Sallisbery
the fyft day of August, the zeir of
God IM.VIC. and auchteine zeiris.

William Bervick's associate.

When King James VI of Scotland issued a patent on the exclusive manufacture and sale of golf balls in Scotland to James Melvill, in favour of William Bervick and his associate, "who onlie makis, or can mak golf ballis within the said kingdome for the present, and were the inbringeris of the said trade thair;" at his Court at Salisbury on the 5th August 1618 the associate is mentioned 5 times throughout the patent, but never by name.

The mentionings of the associate cease when the patent comes to the prosecution of infringers of the monopoly.

Was this associate ~~a~~ man from Holland and is that why he is not mentioned by name in, what was to be, a Scottish monopoly against the import of golf balls from Holland? Clearly, it was the associate who knew how to make golfballs. Also, as emanates from the patent, James Meilvill was to provide the associate with Scottish apprentices to learn the trade and thus reduce to prevailing unemployment in Scotland.

Scottish Record Office, Edinburgh

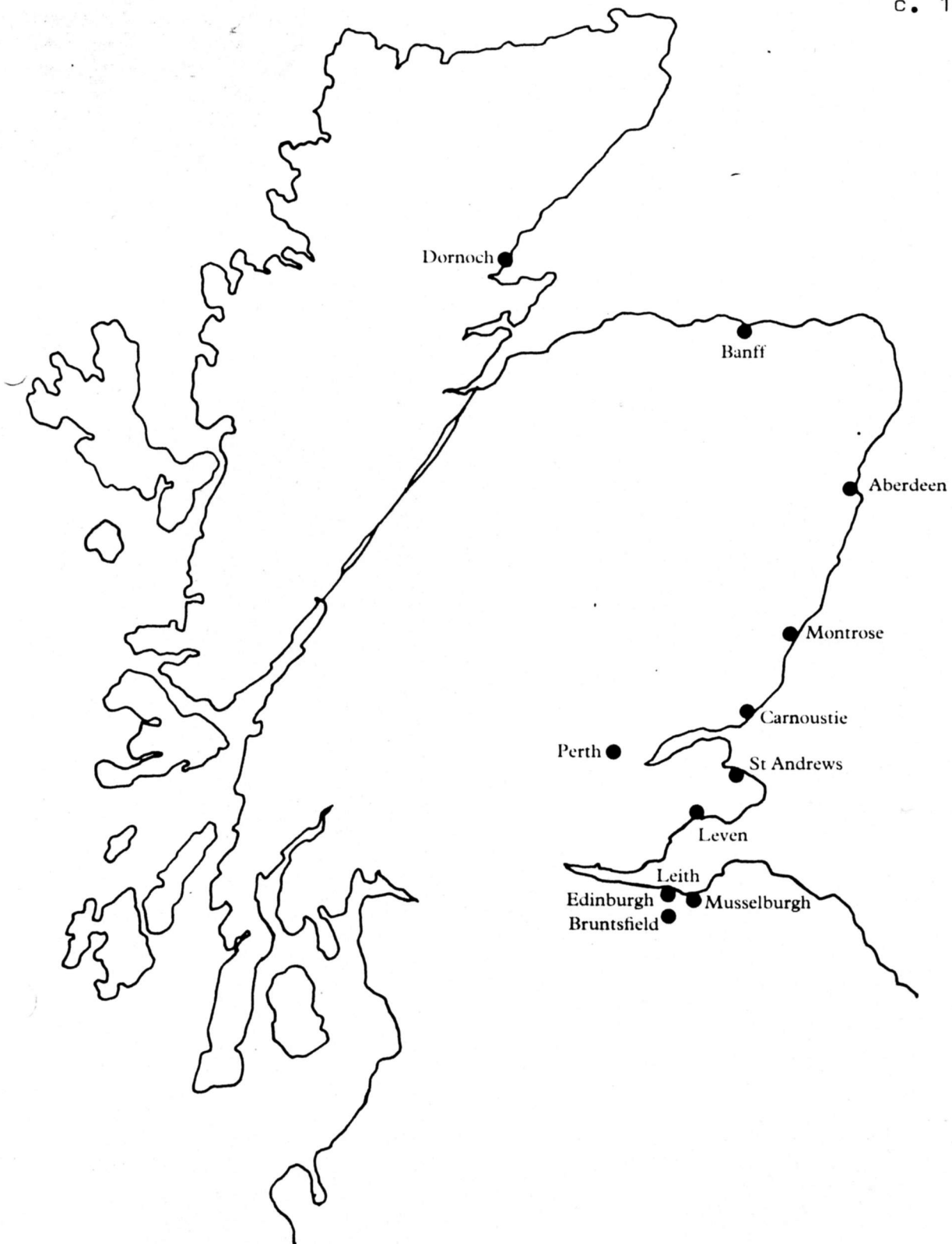
Inv.No.PSI/87

Registrum Secreti Sigili, Lib.LXXXVIJ, fol.169/70

2. Was the associate perhaps a man from the Brabant ball making centre of Goirle and is that where the later Gourlays commence?

S.J.H.v.H.

Places in Scotland where golf is believed to have been played
c. 1650

Literature:

James, Bishop Winton, The Workes of the Most High and Mighty Prince James by the Grace of God etc.; 1616

Peter Mundy, Matter of Note; London 1639

Samuel Pepys, Diary; 1825

Inventories of Mary Queen of Scots; 1863

Robert Clark, Golf: A Royal & Ancient Game; 1875

John Kerr, The Golf Book of East Lothian; T & A. Constable Edinburgh; 1896

Robert Seton, An Old Family or the Setons of Scotland and America; Brentano New York; 1875

Harold H. Hilton & Garden G. Smith, The Royal & Ancient Game of Golf; The London and Counties Press Association Ltd. London; 1912

John Prebble, The Lion in the North; Secker & Warburg Ltd London; 1971

Ian T. Henderson & David I. Stirk, Golf in the Making; Henderson & Stirk Ltd; 1979

Beryl Platts, Origins of Heraldry; Procter Press, London; 1980

Ian T. Henderson & David I. Stirk, Royal Blackheath; Henderson & Stirk Lytd; 1981

MELVILL en BERWICK

Een brief bekendmakende dat onze Soevereine Heer, vernemende dat jaarlijks een niet geringe hoeveelheid goud en zilver uit zijns Hoogheids koninkrijk Schotland gevoerd wordt voor het kopen van golfballen, die in dat koninkrijk gebruikt worden voor de ontspanning van zijner Majesteits onderdanen, zijne Hoogheid ernstig benaderd zijnde door James Melvill, ten gunste van William Bervick en zijn associé, die de enige is die op dit oogenblik ballen maakt of kan maken binnen het vermelde koninkrijk en die de inbrengers geweest zijn van het gezegde ambacht aldaar; verstaande dat de voormelde James Melvill zelf en met ander arm volk (dat nu onderhoud behoeft bij gebrek aan werk), dat hij zal voegen bij de gezegde William Bervick en zijn associé, betere golfballen zal leveren aan het gezegde koninkrijk tegen een goedkopere prijs dan waartegen zij daar in de vele verleden jaren zijn verkocht; weshalve zijne Majesteit, zorgende voor het algemeen welzijn van zijn volk evenals voor de toeneming van de deugd (lees: werkgelegenheid) binnen zijn voormelde koninkrijk, geeft en verleent aan de gemelde James Melvill, met William Bervick en zijn associé, en die anderen die James Melvill daar aan toe zal voegen, de uitsluitende vrijheid golfballen te maken binnen het gemelde koninkrijk uitsluitend voor de tijd van één en twintig jaren, verbiedende alle anderen het maken zowel als verkopen van golfballen anders dan die gemaakt zijn door de gezegde James, zijn knechten en William Bervick en zijn associé; de voormelde kooplieden zullen niet beperkt zijn in het importeren en verkopen van geïmporteerde dan wel bij het gezegde patent gemaakte ballen; en dit mits voorts de gemelde patenthouders de prijs van vier schellingen gelds van dit koninkrijk voor iedere van de gezegde golfballen als prijs niet zullen overschrijden; en opdat de gezegde James en zijn associé het profijt van zijner Majesteits privilege mogen hebben verbiedt zijne Hoogheid bij deze nadrukkelijk alle overige onderdanen van zijne Majesteit, en welke andere personen dan ook, dat geen van hen ter hand neme het maken of verkopen van enige andere golfballen dan die van James Melvill en zijn knechten met de gemelde William Bervick en zijn associé, gedurende het voorzegde tijdperk, of te leveren of verkopen dezelve aan zijner Hoogheids onderdanen onder welke vlag of voorwendsel ook, op straffe van verbeurte van alle ballen zo gemaakt of verkocht; de eene helft van het profijt daar uit komende ten behoeve van onze Soevereine Heer en de andere helft ten gunste van gemelde James Melvill en de door hem aangewezenen; dat de gezegde brief zal worden uitgegeven in de beste vorm met alle noodzakelijke clausules, met volmacht in dezelve aan de gemelde James voor hemzelf, zijn afgevaardigden en zijn knechten in zijn naam om te zoeken en in beslag te nemen al zulke golfballen als gemaakt dan wel verkocht zullen worden binnen zijner Hoogheid gezegd koninkrijk anders dan overeenkomstig de ware bedoeling van zijner Majesteits verlof en dezelve verbeurd te verklaren op de wijze als boven vermeld; en tot beter bewijs hiervan beveelt zijne Majesteit de gemelde James een bijzonder eigen stempel te hebben en alle door hem en zijn voorzegden gemaakte ballen daarmee te merken of te doen merken; en dat alle ballen gemaakt binnen het gezegde koninkrijk die bevonden worden anders gestempeld te zijn zullen worden verbeurd op de voorzegde wijze.

Gegeven aan ons Hof te Salisbury de vijfde dag van Augustus 1618

Connections between Scotland and Holland

ROYAL

- 1162 A.D. Ada, sister of King William I 'the Lion' of Scotland marries Count Florence III of Holland. (in 1290 this led to the strongest claim to the Scottish throne, then vacant after the death of Queen Margaret 'the Maid of Norway', of their great great grandson Count Florence V of Holland. John Balliol and Robert the Bruce, with lesser claims, got to the throne in the end. In 1594 James VI/I still refers to his relationship with the House of Holland)
- 1594 at the christening of Henry Frederick Stuart, eldest son of James VI/I, at Stirling Castle on Friday the 9th September, the 'States General of the Republic of the United Six Provinces of the Netherlands' stood godfather over the young prince and presented him some princely gifts. The States General were represented by an embassy consisting of Walraven, Lord of Brederode, Vianen, Ameyde etc. etc. 'Advocate' (President) of the States of Holland and last (bastard) descendant of the House of Holland and Jacob Valcke, Treasurer General of the States of Zeeland with retinue.
- 1641 Mary Stuart, sister of King Charles II, marries William II of Orange
- 1677 Mary Stuart, daughter of James VII/II, marries William III of Orange. They eventually became King and Queen of England and Scotland from 1689 to 1702.

MILITARY

- 1572 Scottish mercenary regiments served the Netherlands from 1572 to 1828. Of the marriages of Scotsmen in the Netherlands 4770, dating from the period between 1574 and 1665, can still be traced in the records in the Netherlands

COMMERCIAL

- Trade and fishing on both sides commenced on a sizeable scale between 1200 and 1300. Ports like Brielle, Dordrecht, Veere and Bergen op Zoom were frequented by Scottish merchantmen since about 1300 and Dutch ships sailed from there to Scotland quite regularly.
- 1578 On the 18th October the city of Veere concluded a treaty with Scotland whereby a Scottish wool staple was established at Veere. Certain privileges were granted to the Scots in Veere and a 'Conservator' for the keeping of those privileges was appointed, Veere's merchantmen were seen in Scotland in 1471 and probably much earlier.

7 South Street,
St. Andrews,
FIFE KY16 9QS.
SCOTLAND

Steven J.H. van Hengel,
30, Saxonrodeweg,
2116VA Bentveld,
HOLLAND

1st August, 1982

Dear Mr van Hengel,

Thank you for your letter of the 25th July. I have checked the sources for my information about the Senzie Fair in the Hay Fleming Library [above the Public Library in St. Andrews] and have also discussed the matter in considerable detail with Jurek Putter, who kindly furnished me with much additional information.

1. 'According to Martine, at the Senzie Fair, held within the Priory in the month of April, and which lasted for fifteen days, the harbour was filled with 200 or 300 vessels from Flanders, Holland, France and other parts of the commercial world. In the twelfth century, the Merchants were chiefly foreigners, and were renowned for their opulence; and proof of their rank and importance, two centuries afterwards, Mr Lyon adduces a safe-conduct into England, granted by Edward III to four merchants in St. Andrews, in 1362, in which it is stated that each had four equestrian attendants'.

George Martine of
Clermont, 'Reliquiae'.
Sec. to Archbishop Sharp.

Boats included Boeijers,
Doggeboots, Herringbusse,
Galioots, Hulks, Fluyts,
Pinnaces, Norwegian
Bojorts - J. Putter

Rev. Charles Roger, History of St. Andrews (p.69)
A & C Black, Edinburgh. 1849.

2. The Senzie Fair dates back to about 1300-1350 and reached its peak in terms of a trade fair about 1451 [J.P.] The last fair was held in 1581 [James Wilkie, Bygone Fife. Blackwood, 1931
3. Since St. Andrews was not a Royal Burgh, but a Bishop's Burgh, no Customs or Excise records were made, but it is probable that the fair was chiefly concerned with the import of manufactured goods by the Hanseatic merchants, and would have included: Cloth, lamps, window frames, clothes, wines, weapons, clocks, agricultural machinery, jewelry etc.
4. The Senzie Fair was closely linked to the Lammass Fair, and both were held under the aegis of the Church, within the Priory grounds, though NOT in the cloisters as has been erroneously suggested. However on the west side of the cloister, the Subprior's dwelling, known as the Senzie House, was situated, which housed the large Senzie Chamber and the fair may have taken its name from its proximity to this building. J. Putter wonders if the word Senzie has given us 'Assizes' (?). The Senzie House survived beyond 1745, and at one stage the Library of St. Leonard's College was housed in it.
5. Sources listing the names of merchants who settled in St. Andrews or who had dwellings in St. Andrews: The Kirk Session Registers/ Legal documents referring to last wills of ship owners and contracts of partnership - See the Scottish National Library. For papers connected with the administration of the Priory, see the Scottish Archive in the Vatican [also, The History of St. Andrews Cathedral, by the late Monsignor David MacRoberts] For Merchant Papers, see the collections in Holland concerned with the Scots Staples at the Dutch Maritime coastal ports. Dr. E.V.K. Brill [Middlesshade Road, St. Andrews], has written several articles on the academic aspects of the medieval maritime trade between Scotland/the Shetlands and the Continent of Europe.

[Sources contd.]

A useful source of local information linking the names of merchants and captains with a base in St. Andrews might be The St. Andrews Cathedral Museum Records, by Dr. Hay Fleming. Oliver/Boyd, 1931. This volume includes a very detailed survey of the gravestones within the cathedral boundary.

In answer to your query regarding the matrons who tended the 'wounded at the goff', Jurek Putter tells me that the reference is to be found in the St Andrews Kirk Session Registers, which span the period approx. 1538-1650.

I hope that the foregoing details are of assistance to you, although I imagine that much of it will be familiar to you. I look forward to meeting you, when you are next in St. Andrews.

Yours sincerely,

Nick Halpin

Nick Halpin

Documentatie over Handelsverkeer
ter zee met Schotland

Dr.W.S.Unger
De Tol van Iersekeroord
Documenten en Rekeningen 1321-1572
Martinus Nijhoff, 'sGravenhage 1939
(Rijks Geschiedkundige Publikatiën, Kleine Serie Deel 29)

Jaar	Datum	Plaats		Pagina
1486	Koude Markt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd: In Pier Bolle Ritsaert Clays 1 vat ballen - 6 gr.	359
1487	Paaschmarkt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd: In Hanne Maes Jan Berke, 2 pype ballen Thomas Wynans man -16 gr.	373
1494	Paaschmarkt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd: 2 vaten ballen	485
1494	Koude Markt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd: 4 vaten ballen	487
1495	Paaschmarkt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd: 2 vaten ballen	489
1495	17 juni	Middelburg	Tol geheven van: een schipper van Reimerswaal 2 kleine zakken vlas en ballen	426
1496	Paaschmarkt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd: 2 vaten ballen	492
1496	Koude Markt	Bergen op Zoom	Uitgevoerd 3 vaten ballen	495
1496	24 september	Middelburg	Tol geheven van: een schipper van Schoonhoven 1 zak ballen	442
1519	19 november	Mechelen	Ordonnantie van Keizer Karel de Vijfde waarbij de tarieven van 'onzen tholl van Zeelant' opnieuw worden vastgesteld: Ballen, caetsballen, een smal tonne.....2 gr.	85

Aantallen Schotse schepen die Ankerage betaalden op Walcheren

	Arnemuiden	Veere	Middelburg	Vlissingen	Tot.
1400					
31	1				1
47/48	1				1
48/49	1				1
57/58	2				2
60/61	3				3
63/64	1(naar Veere)				1
67/68	1 " "				1
68/69	1				1
69/70	1				1
71/72	1				1
72/73	3(naar Veere)				3
73/74	7 { 6 " " }				7
74/75	17 { 15 " " }				17
75/77	6(naar Veere)				6
1500					
18/19	3				3
19/20	4				4
20/21	1(naar Veere)				1
36/37		14	4		18
37/38		27			27
38/39		34			34
40/41	4	9	5		18
41/42		19			19
47/48		1	3		4
48/49		1	1		2
61/62	5	16	1		22
62/63	5	23	2		30
63/64	1	27	1		29
64/65		29	5		34
65/66	3	32			35
66/67		27			27
67/68	2	33	4	1	40
68/69	5	24	7	1	37
69/70	1	58	13	9	81
70/71	7	60	16	9	92

Brpn:

Dr.W.S.Unger,Bronnen tot de Geschiedenis van Middelburg
in den Landsheerlijken Tijd

Martinus Nijhoff,'sGravenhage,1923

(Accijns Ordonnantie 'up sente Mathijs' dach(24 Febr.)1325)
'Dit sijn die asijnze van der port van Middelburgh die
ghemaekt waren bi gemenen scepenen dat was int jaer ons
Heren MCCCXXV'

van elken achtendele corens 2 d. te asijnse; die van buten gheven asins ghelijc onsen porters. Van den mele gheeft men ghelijc den brode; van den uutlanschen brode zal men gheven van elken 5 sc. 2 d. te asijnse.

(8) ¹⁾. Alle die vleeschhouwers van Middelburch, die vleesch vercopen te banken, sullen gheven van den ponde 1¹/₂ d. te asijnse, also als dat quic waerd es, als men se dootslaet. Ende die asijnzenaers zullen nemen hem 3 van den ambochte dien zi willen, dat quic te waerdeerne bi hem; diet hem wederseyde, hi verborde 20 sc. Die van buten gheven asijns ghelijc onsen porters. So wie die baken coept omme voerd te vercopene, hi zal gheven van den ponde 2 d. te asijnse. Ende vercochten lieden van buten vleesch te banken, si zouden gheven asijns ghelijc onsen porters, diet peninghen bi der hand, uutghenomen die baken vercochten, die zi selve ghemest hadden. Die sieders ende braders zullen gheven van vlesche, dat si copen omme vord te vercopene, 1 d. van den ponde, also alst zijd eerstwerven vercopen. *Ende men en moet negheene baken sniden te vercoepene, danne int vleeshuus ²⁾.*

(9) ¹⁾. Ele mensche, die visch vercopet in Middelburgh, hi sal gheven van den ponde 1 d. te asijnse, also als hine eerstwerven copet. Die pael-dinghe copen omme vord te vercopene, die zullen gheven asijns ghelijc den anderen viscopers. Die zieders entie braders zullen gheven van vissche, die zi copen omme vord te vercopene, van den ponde 1 d., also als zine eerstwerven copen.

(10) ³⁾. So wie soe bin Middelburgh wolle of vachte of vliese copet, zi sullen gheven van den ponde 2 ⁴⁾ d. te asijnse; ende so waer, dat onse porters bute Middelburgh wolle of vachte of vliese copen, zi gheven van den ponde 2 ⁴⁾ d. te asijnse, dats te verstane, die varen in Ingheland, in Scotland | jof in Yerland, comen zi behouden tote huus, ende hoe luttel wollen, dat ele mensche kochte, hi soude gheven 2 ⁴⁾ d. te asijnse van den ponde. Ende copen liede van buten Middelburgh wolle bin der stede, zi sullen gheven van elker scarpelgieden, die wegheet boven 30 naghelen, sal men gheven 6 ⁵⁾ d. gr., ende die weghe 30 naghelen of derbeneden ⁶⁾, sal men gheven 3 gr.; ende van elken hondert vachten 4 ⁷⁾ d. gr. Item, zullen die Vlaminghe gheven asijns, ghelyke onsen porters, die binnen der stede vier ende kaersen bornen ⁸⁾. *Ende waert, datter wolle came uute Inghelant ende uute Scotlant, hoevele datter camen, den asijnzenaers en souden nemer volghen dan ⁹⁾ 100 zacke, en daerna mochten die scepen uphouden, up dat zi wouden.*

(11) ¹⁾. So wie die onse portere es ende hout ende huusseel copet omme voerd te vercopene, hi zal gheven van den ponde 1 d. te asijnse. Arrende ghelt, ghelijc den houte; die copet, die ghelt asijns. Arme lieden, die zelve huusseel maken, die en ghelden nyet. So wie die arrende copet,

1) Hs. heeft in margine: *non*.

2) Hs. had in plaats van beide laatste woorden eerst, doorgehaald: *ter markt*.

3) Hs. heeft in margine: *ita*.

4) Hs. had oorspronkelijk: 1.

5) Hs. had oorspronkelijk: 3.

6) Hs. heeft de beide laatste woorden boven geschreven.

7) Hs. had oorspronkelijk: 2.

8) Hs. heeft hierna, doorgehaald: *ende ghevielt, dat een vloet came van wollen, soe zoude den asijnzenaer volghen 100 zacke*.

9) Dit woord is met latere hand boven geschreven.

Deel 2

No. 139. *Koning Hendrik VI van Engeland geeft aan de burgers van Berwick-on-Tweed verlof, om gedurende de zes eerstvolgende jaren wol, wolvelen en huiden in verschillende deelen van Schotland in te koop en van Berwick uit naar Middelburg of Brugge te voeren, op voorwaarde, dat zij den vastgestelden tol betalen, en dat zekere kooplieden van Londen worden aangewezen, om daarnaar in Middelburg en Brugge onderzoek te doen ¹⁾.*

1423 Februari 19.

*Britsch Museum, Londen. Verzameling Cotton, hs. Cleopatra F IV f. 17.
Vermeld: Smit, Bronnen I no. 987.
Gedrukt: Gilliodts van Severen, Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges I no. 666.*

No. 140. *Schepenen van Brugge bepalen in het geschil tusschen Jan van der Plancke, koopman van Béthune, die een partij weed te Middelburg had gekocht, die hem te Brugge was geleverd, en de aalmoezeniers aldaar, dat de armenbelasting alleen verschuldigd is voor weed, die te Brugge is verkocht.*

1424 Mei 19.

*Stadsarchief, Brugge. Afschrift in: Cartularium Groenenbouc A f. 141vs.
Vermeld: Gilliodts van Severen, Cartulaire de l'ancienne estaple I no. 672.*

No. 141. *Baljuw, burgemeesters, schepenen en raden van Middelburg staan aan de Engelsche kooplieden, die hun stad bezoeken, vrij en veilig geleide toe.*

1425 Januari 12.

*Public Record Office, Londen. Opgenomen in een vertaling uit het Nederlandsch in het Latijn van 1426 Februari 15, Chancery Miscellanea, bundle XXX file 9, 13.
Vermeld: Schanz, Englische Handelspolitik II p. 577.
Gedrukt: Smit, Bronnen I no. 1002.*

No. 142. *Hertog Jan van Brabant vergunt aan Dommaes Jacobs zoon, poorter van Middelburg, wiens goederen door inwoners van Londen waren genomen, deze overal te mogen doen arresteeren ter vergoeding van zijn schade, die hij door burgemeesters, schepenen en raad van Middelburg zal doen begrooten.*

1425 (1424 secundum cursum curie) Maart 17.

*Algemeen Rijksarchief. Afschrift in: Memoriale Ducis Johannis Brabantie 1424—1425 f. 12.
Vermeld: Smit, Bronnen I no. 997.
Gedrukt: van Mieris, Charterboek IV p. 770.*

1) 1423 Februari 25 verleende de Engelsche koning een dergelijk verlof aan de burgers van Newcastle-on-Tyne om duizend zakken wol naar Middelburg of Brugge te zenden; zie Smit, Bronnen I no. 988.

1423 Juli 11 werd aan den graaf van Westmoreland vergund, om 500 zakken wol daarheen te voeren; zie t. a. p. p. 611 n. 1.

In 1429 werd aan dezen toestand, met uitzondering van Berwick, een einde gemaakt, en werden de kooplieden van Newcastle ook aan den stapel te Calais onderworpen; zie t. a. p. p. 633 n. 1.

Seal 3

No. 112. Aanteekening, dat koning Hendrik IV van Engeland aan kooplieden van Berwick verlof heeft gegeven om in verschillende deelen van Noord-Engeland en Schotland wol te koopen en deze na betaling der vastgestelde tolln uit te voeren en dat genoemde kooplieden een zekere hoeveelheid wol hebben bevracht in een schip van Veere, om die naar Middelburg te voeren.

1399 November 16.

Public Record Office, Londen. Opgenomen in: Patent Roll 9 Henru IV, part. II membr. 27d. Vermeld: Calendar of Patent Rolls, Henry IV 1405—1408, p. 475; Smit, Bronnen I no. 855.

No. 113. Koning Hendrik IV van Engeland beveelt aan de opzichters der passage te Sandwich, dat zij o. a. aan Loy van Middelburg toestaan, om met zijn schepen en goederen naar zijn land terug te keeren¹⁾.

1400 September 6.

Public Record Office, Londen. Close Roll 1 Henry IV, part. II membr. 4. Vermeld: Calendar of Close Rolls, Henru IV 1399—1402, p. 175; Smit, Bronnen I no. 766.

No. 114. Ollaert Jans zone van Middelburg, die levensmiddelen naar Londen bracht en andere goederen vandaar wilde uitvoeren, verzoekt den raad van den koning van Engeland hem een som gelds en een hoeveelheid pewter, waarop beslag was gelegd, te willen terugbezorgen²⁾.

[Circa 1400?].

Public Record Office, Londen. Ancient Petitions, 10285. Gedrukt: Smit, Bronnen I no. 2017.

No. 115. In de rekening van de ontvangers van het subsidy van 2 s. per vat wijn en 8 d. per £ te Scarborough en Whitby worden o. a. vermeld:

de Seint Mary, van Middelburg, schipper Claes Piers zone,
de Gudwill³⁾, van Middelburg, schipper Jan Geraerts zone,
de Christofre, van Middelburg, schipper Adriaen Symsons zone,
de Katryne, van Middelburg, schipper Jacob Claes' zone, en
de Godbyrade, van Arnemuiden, schipper Allaert Hugen zone, die inliepen.
Als uitvarend worden genoemd bovengenoemde Gudwill, Katryne en Christofre,
en bovendien:

de Palmyndach, van Middelburg, schipper Pieter Hein (tweemaal),
de Skynvyne, van Middelburg, schipper Pieter Chapman,
de Katryne, van Middelburg, schipper Jan Diederijcs zone,

1) 1401 Mei 26 deelde koning Hendrik IV aan zijn ambtenaren mede, dat twee kooplieden te Ipswich wol en wolvennen hadden geladen in het schip de „Mychel” van Middelburg, schipper Loy Wych, met bestemming naar Calais; zie Smit, Bronnen I no. 774.

2) Omstreeks denzelfden tijd verzocht Claes Alaerts zone van Middelburg, op wiens schip te Sandwich beslag was gelegd voor het brengen van zout naar Calais, uit het arrest te worden ontslagen, zie Smit, Bronnen I no. 2018.

3) 1403 September 7 verleende de Engelsche koning vrijgeleide aan de bemanning van het schip de „Goodwille” van Middelburg, waarvan Henricus Thomas' sone schipper was, zie t. a. p. no. 792.

No. 347. *Roomsch-koning Maximiliaan aan Middelburg: klaagt over de niet-naleving van de onlangs vastgestelde ordonnantie op de munt; beveelt, uit overweging, dat Middelburg een stad is van neeringhe ende coopmanscepe, daer de cooplieden commen ende verkeerren van allen zyden, ter welker cause vele andere steden ende cooplieden, merckende tgebreck ende abuz, die geschiet op tstuock van der voirsr. munte, nemen daerop quade exempel, hieraan vóór de eerste markt ten strengste de hand te houden¹⁾.*

[14]92 April 18.

Onderteeckend oorspr., met signet van den koning, opgedrukt in roode was onder papieren ruit. Brieven aen de stadt 1406—1499 no. 123.

Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 647.

No. 348. *Jacob van Vailladolyt, te Middelburg, verklaart voor het gerecht van Bergen-op-Zoom, dat hy als weert ende uten name van Alonse de la Groingne, coopman uut Spaengnen, in het jaar 1489 heeft verkocht sout in Hollant in der stadt van Leyden aen Floryse Symons sone ende Diericke Jans sone twintich balen weets, dairaff een deel geteyckent was met drie cruceen van blauwen coorden ende dander met cruceen van witten coorden, welke twintich balen hy, Jacop voerseyt, nam uut eenen scepe, uut Spaengnen overgecomen, van den geheelen hoope, daer wel driehondert oft 4 hondert balen waeren van derselver soorten, ende dat hy die van boven neder uutghenomen heeft zonder eenich kieser oft uutsteken dairaff te doene uutten heelen scepe voirsr.; dat hij hun in 1490 had geleverd 200 of 300 balen weed van dezelfde soort en in 1489 in opdracht van bovengenoemde Alonse aen sekere verwers van tsHertogenbossche zekere quanteyt van balen weets van der voirsr. soorten om te proeven en daarna zekere hoeveelheid daarvan aan de ververs aldaar heeft geleverd.*

[14]92 Mei 26.

Rijksarchief in Noord-Brabant. Rechtl. archief van Bergen-op-Zoom (Inv. no. 391). Register van certificatiën en procuratiën 1479—1493 f. 310vs.

No. 349. *Koning Jacobus III van Schotland aan Middelburg: meldt, dat hij voor de kooplieden van zijn rijk, die binnen Middelburg verkeerren, Andreas Halyburton als conservator heeft benoemd, cui pro conservatorie officio in nostros subditos et eorum bona apud vos negociantes certa competunt et debentur jura et emolumenta, en verzoekt, dezen conservator goed te willen ontvangen en behulpzaam te zijn.*

[1492]²⁾ Augustus 24.

Oorspr., met spoor van zegel, opgedrukt in roode was. Brieven aen de stadt 1406—1499 no. 7.

1) 1492 Maart 9 beklagde Dordrecht zich, dat een koopman uit Middelburg aldaar Bommelsche penningen in betaling had gegeven, die zeer minderwaardig bevonden waren, waarom de stad verzocht maatregelen hiertegen te nemen; zie *de Stoppelaar*, Inventaris no. 643. Middelburg beloofde de zaak nader te zullen onderzoeken, zie t. a. p. no. 644.

Voor de brieven over naleving der muntordonnantie van 1492 December 24, 1494 April 4, 1498 Mei 15 en 1499 September 18, zie t. a. p. nos. 655, 675, 798, 822.

2) Haliburton was conservator van 1493 tot 1503.

stapel binnen die stad voor den tijd van negen jaar op de voorwaarden en vrijheden, die zij vroeger placht te verleen¹⁾.

1522 October 10.

Oorspr., perkament, met zeer geschonden zegel en contra-zegel van den koning in gele was.
Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 1212.
Gedrukt: Rooseboom, Scottish Staple, Appendix no. 40.

No. 493. Overeenkomst, gesloten tusschen de gevolmachtigden van Schotland en Middelburg betreffende de vestiging van den Schotschen stapel.

1522 December 5.

Opgenomen in een bevestiging d.d. 1525 November 7 door keizer Karel V²⁾, perkament, zegel verloren.
Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 1339.

Accord et contract fait, conclu et accordé le Vme jour de décembre anno XXII en la ville de Middelbourg en Zellande en vertu de certaines lettres patentes d'ottroy de l'empereur, accordées à ceste fin aus dits de Middelbourg, datées du XVme de Novembre passé, entre maistres Jaques Cottis et Alixandre Muer comme procureurs et commissaires du roy d'Escoce, souffisamment à ce auctoriséz par lettres de commission et procuracion du dit roy, seellées de son grant seau et dattées du Xme jour d'octobre passé³⁾, d'une part et bourgmaistres, eschevins et conseil de la dite ville de Middelbourg d'autre touchant et concernant le retour, résidence et estaple, que ceulx de la dite nacion d'Escoce feront et tiendront dorésenavant avec leur corpz, biens, marchandises, denrées et navires en la dite ville de Middelbourg et en la jurisdiction d'icelle.

(1). Premièrement, est dit, conclu et accordé entre parties dessus dites, que tous et quelzconques marchans, facteurs et subgetz du dit royaume d'Escoce, qui dorésenavant hanteront avec leur navires, biens et marchandises les pays de l'empereur pardeça, seront tenuz et obligiez de venir avec leur navires, biens et marchandises en la dite ville de Middelbourg et jurisdiction d'icelle et de deschargier en icelle ville et non ailleurs toutes et quelzconques leurs marchandises, biens et denrées sans nulle reservacion, non seulement les marchandises et biens, dont ceulx de la dite nacion, qui hanteront la dite ville de Middelbourg⁴⁾, auront l'administracion et maniance, mais aussi toutes les marchandises, qui pourront

1) Voor de belofte der gevolmachtigden van 1522 November 20, persoonlijk naar Middelburg te komen, zoodra zij het vrijgeleide zouden hebben ontvangen, zie de Stoppelaar, Inventaris no. 1215.

2) In deze bevestiging deelt de keizer mede, „congié et licence de pouvoir traittier et appointier avec les députéz de (son) très chier et très amé frère et cousin, le roy d'Escoce", op verzoek van de regeering van Middelburg te hebben verleend bij „lettres patentes" van 1522 November 15. Deze machtiging is verloren.

Naar aanleiding van het verzoek van Middelburg, dat deze bevestiging zou worden afgekondigd en de straffen, tegen overtreding daarvan bedreigd, zouden worden ten uitvoer gelegd, droeg de landvoogdes in Februari 1526 aan den rentmeester-generaal van Zeeland en drie anderen op, hiernaar een onderzoek in te stellen; zie t. a. p. no. 1349.

3) Zie hiervóór no. 492.

4) Hs. heeft hierna, ten onrechte; en,

venir consignées et commandées à autres, qui tiennent leurs demeures, domicilles et résidences en quelque autres villes, lieux et places des pays de pardeça.

(2). Item, et que l'estaple des dits marchandises d'Escoce sera tenu et continué en la dite ville le temps et terme de quatorze ans premier venans, commencans le jour, que ceulx de la dite nacion arriveront premièrement avec aucunes navires, chargées de leur biens et marchandises en la dite ville.

(3). Item, et affin que le dit estaple soit fermement et inviolablement entretenu, est dit, conclu et accordé, que ceulx de la dite nacion, qui pendant le dit terme de 14 ans arriveront avec leur navires pour deschargier icelles ailleurs que en la dite ville de Middelbourg et jurisdiction d'icelle, et ceulx qui deschargeront leur marchandises ailleurs que en la dite ville de Middelbourg, perdront et confisqueront telz leur navires et biens, assavoir ung tiers au prouffit de l'empereur, ung tiers au prouffit du roy d'Escoce et ung tiers au prouffit de la dite ville de Middelbourg.

(4). Item, et que de telles confiscacions et pour l'execucion d'icelles seront expédiées par le roy d'Escoce lettres de commission en bonne forme à ceulx de Middelbourg et au conservateur de la dite nacion ou à quelque autre. personnaige, tel qu'il plaira au roy d'Escoce, lesquels seront par ensemble et chacun à part commissaires d'icelles confiscacions.

(5). Item, et pour ce que l'on ne peult bonnement savoir du changement et mutacion, que pourroit estre et venir pendant le dit terme de 14 ans, au moien duquel changement et mutacion les marchans d'Escoce pourroyent estre destourbez et empeschiéz de fréquenter marchandement les pays de pardeça, et seroient ou pourroient estre contrains ou d'opinion et advis de demeurer à l'ostel ou de changier leur voïages et aller en autre pays et royaumes, a esté dit et accordé, que les dits marchans seront tenuz en temps de bonne paix de venir et fréquenter la dite ville de Middelbourg avec leur navires, biens et marchandises par flotes en la forme et manière, comme ilz faisoient parci devant, quant ilz hantoyent la dite ville de Middelbourg, et comme puis naguères ilz ont fait à la Vere, et en autre temps de trouble et de guerre. Quant ceulx de la dite nacion ne arriveront point en la dite ville de Middelbourg et jurisdiction d'icelle du moins avec huit navires, chargiéz de leur marchandises chacune année, tel an ou année ne seront pas comptéz ne comprins au dit terme de quatorze ans, mais ceulx de la dite nacion ou cas dessus dit seront tenuz et obligiéz de parfaire et parfurnir les dites années, qu'ilz auront esté en faulte, tellement et de telle sorte, que ceulx de Middelbourg auront entièrement les dites 14 ans profitables et utiles.

(6). Item, et affin que tout ce que dit est, soit plus ferme et estable, est dit et accordé, que les dits commissaires du roy d'Escoce seront tenuz de eulx pourveoir le plustost que fère se pourra d'une procuracion irrévocable du roy d'Escoce, passée et accordée par advis et du consentement du gouverneur, chancelier et ceulx du conseil d'Escoce, contenant en effet, que le roy a veu et visité en son conseil certain accord et contract, fait et conceu par son ordonnance par advis et déliberacion du gouverneur et ceulx de son conseil, et du sceu, adveu et consentement des villes d'Escoce, comme appert par leur lettres entre ses commissaires dessus dits et les bourgmaistres, eschevins et conseil de la ville de Middelbourg en Zelande concernant le retour, résidence et estaple, que ceulx de son pays et royaume debvroyent fère et tenir en icelle ville de Middelbourg pour le temps et en la forme et manière, contenu au dit accord, daté du Vme jour de décembre anno

XXII et après avoir sur ce meurement délibéré du consentement et avis, tel que dessus, qu'il a pour agréable et acceptable et qu'il a loué, agréé et accepté le dit accord comme chose ferme et conclue, en promettant en parole de roy pour luy et ses successeurs, royz d'Escoce, et soubz et moyennant toutes renunciations du droit, comme compète et est en faveur des mineurs, au moien duquel l'on pourroit alléguer que ce présent accord et contract seroit de droit nul, de entretenir et accomplir et fère entretenir et accomplir par ses subgetz le contenu au dit contract; et affin que la chose soit plus ferme et estable à la seureté de chacune des dites parties, que le dit roy commettra par la dite procuracion les dits maistres Jaques Cottis et Alixandre Muer ou autres, que luy plaira, ses procureurs-généraulx et certains messagiers espéciaux et irrévocables, pour comparoir par eulx ou l'un d'eulx, qui mieulx y pourra vaquier, tant au privé et grant conseil de l'empereur comme en ses consaulx provinciaux et en chacun d'iceulx, et illec tant en son nom comme de tous ses pays et subgetz requérir et accepter le contenu au dit accord, et soy et ses dits subgetz laisser condempner au prouffit de ceulx de Middelbourg l'entretènement des pointz et articles, mentionnez au dit accord, et de recevoir la somme, que pour cest accord a esté accordé à luy, et d'en baillir quittance etc., et généralement, espécialement et irrévocablement tout fère, ce que la personne du roy mesmes pourroit fère.

(7). Item et moyennant ce, ceulx de Middelbourg accorderont et bailleront à ceulx de la dite nacion d'Escoce les privilèges, franchises et libertéz, accordées entre les dits commissaires du roy et ceulx de Middelbourg, dont les dits commissaires ont la copie, signée par les secrétaires de la ville et seellées du seau d'icelle ville.

(8). Item, et ceulx de Middelbourg payeront pour cest accord une fois pour toutes au duc d'Albanie, gouverneur d'Escoce, au prouffit du roy d'Escoce la somme, entre eulx accordée, de laquelle les dits commissaires ont obligation.

(9). Item, et sera icelle somme payée quinze jours après que ceulx de la dite nacion seront arrivéz avec aucunes navires, chargées de leurs marchandises, en la dite ville de Middelbourg et jurisdiction d'icelle, et auront mis et deschargié en la dite ville leur marchandises, et qu'il apperra deuement, que le dit estaple aura esté publyé en la forme et manière et sur les paynes dessus dites par tout le royaume et villes d'Escoce, et que la condempnacion telle que dessus soit passée en vertu de la dite procuracion.

Ainsi fait, traittié et accordé entre parties dessus dites, tesmoins, cestes signées par les mains des dits commissaires et des secrétaires de la dite ville. Ains estoit dessoubz escript: Alexander Mure, conservator of the nation of Scotland, Jacobus Cottis manu propria signaverunt; J. Heynriex, J. Bisscop. Ad requisicionem dominorum commissariorum hinc inde ad majorem roboris firmitatem ego, Johannes Haveloos, notaris publicus, unacum Petro Sohier signum meum manuale munitum presentibus duxi apponendum ¹⁾. J. Haveloos, notarius, signavit; Petrus Sohier, notarius, signavit.

1) Voor het beslag, in Mei 1526 door Middelburg op grond van dit accoord gelegd op twee Schotsche schepen, die waren geharterd naar Veere, zie *de Stoppelaar*, Inventaris nos. 1357—1359.

No. 494. *Keizer Karel V verleent aan Middelburg octrooi tot het houden van een vrije jaarmarkt, ingaande den derden Februari, ter vervanging van die, welke in de week vóór Palmzondag aanving, en schenkt hiervoor dezelfde voorrechten, als golden voor de jaarmarkt, die gehouden werd op St.-Jacobsdag ¹⁾.*

1522 December.

Oorspr., perkament, met zeer geschonden groot zegel en contra-zegel van den keizer in groene was.

Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 1216.

Kaerle, by der gracie Goids gecoren Roomsche keyser, . . . , doen te weten allen tegewoirdigen ende toecomende ontfangen te hebben die oitmoedige supplicacie van onsen welbeminden, die burgermeesteren, scepenen ende raedt onser stede van Middelburg in Zeellant, inhoudende, hoe dat zy hiertevoren van onsen voirsaten, graven ende gravinnen van Zeellant, zaligher gedachten, diverschen privilegiën verworven ende vercregen hebben ²⁾, ende onder anderen twee vryen meroten sjaers, duerende elck van den voirschr. mercten vijftien werckthoondaghen mit den vryheyt van vijftien daghen tevoren ende 15 daghen daernaer om aen denselven mercten te moghen commen ende van dien te moghen vertrecken, ingaende ende beghinnende, te wetene den een altijts up sint Jacops dach in den somer ³⁾ ende den anderen in den weken voir Palmsondach; dat zy supplianten den voirschr. mercten, ingaende up sint Jacops dach in den somer ³⁾, zichtent tzelve henluyden verleent is altijt onderhouden ende gebruyct hebben, als zy noch doen, ende den anderen, want zy van dien, midts dat hy te naer den hooghe tijt van Paesschen was ende dairom als tot dezelve egheen oft nyet vele volcx en quam ende die overmits als egheen off zeer cleyn prouffijt en hadden, over langen tijt van jaeren hebben achtergelaten ende gehabandonneert, dat zy supplianten tot prouffyte ende welvaert van onser voirschr. stede van Middelburg in de stede van die voirschr. achtergelaten jaermerct, ingaende up de eerstvoirgaende weken van den Palmsondaghe, een andere vry jaermerct gheerne hebben soudē, ende dat diezelve ingaen ende beghinnen soude altijt up den derden dach Februarii ende vandaer voirts den tijt van 15 thoonwerckdaghen, mit den vryheyt van 15 daghen voren ende 15 daghen naer tot den preëminentie ende zekerheyt, daertoe behoiende, maer dat zy tzelve nyet en zouden moghen noch dorren off willen aennemen, tenwaere overmits onsen consent daertoe, wairaf zy ons oitmoedelick gebeden hebben, soe eyst, dat wy, des voirscreven is gemerct, den voirschr. van Middelburg, supplianten, geneghen wesende tot huerer supplicacie, gehadt up die tadvijns van onsen lieve ende getruwe raet ende rentmeesteregeneral van Bewester Schelt in Zeellant, Adolf Herdinck, tot voideringen, welvaert ende prouffyte van onser voirschr. stede van Middelburg by den deliberracie van onse zeer lieve ende zeer beminde vrouwe moeye, de ertshertoginne van Oistrijck, hertoghinne ende gravinne van Bourgoingnen, regente ende gouvernante van onsen landen van heerweertsover, by advijs van onsen lieve ende

1) Voor het verzet van Brugge tegen dit privilege, zie *L. Gilliodts van Severen*, *Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges* nos. 1542, 1551 en *de Stoppelaar*, *Inventaris* no. 1327.

2) Vgl. hiervóór no. 23.

3) 25 Juli.

der stadt groote nagels vercoopen, zoe zoude in dien gevalle de coopluyden ende poorterie mogen gesorteert worden.

(11). Soedat deurdien de voirnoemde suppliant behoirt naer allen redenen ende rechten te blyven in zijn deuchtelijke possessie ende neringe, oft ingevalle dat nyet genouch en ware, des nochtans jae, zoe behoirt emmers de voirnoemde suppliant te gebruycken de twee vrye wekemerctdaghen, gelijcke andere, komende van buyten ¹⁾, gemerct den voirnoemden suppliant en behoirt van geen minder conditiën te zyne dan de voirnoemde van buyten, mitsgaders oick dat de voirnoemde suppliant oick oost ende last sal moeten helpen dragen, alzoeh behoirt oick te genyeten gelijck de smeden, dat die van buyten nyet en doen ²⁾.

No. 589. *De regeering van Edinburgh aan die van Middelburg: bericht, haar voorstellen omtrent de vestiging van den stapel ³⁾ te hebben ontvangen; zij verklaart zich bereid, in proxima navigatione eenige schepen naar Middelburg te zenden, indien de voorrechten worden toegestaan, die haar gedeputeerden aan de regeering van Middelburg uiteen zullen zetten.*

1541 Mei 1 ⁴⁾.

Oorspr., met spoor van briefsluitend zegel, opgedrukt in roode was. Brieven aen de stadt 1530—1549 no. 82.

Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 1756.

No. 590. *Burgemeesters, schepenen, raad en poorterie van Middelburg sluiten een overeenkomst met de afgevaardigden van Edinburgh betreffende de vestiging van den Schotschen stapel te Middelburg.*

1541 Mei 19.

Afschrift in: Register Verbanden, accoorden, submissiën, ordonnantiën 1499—1563 f. 192. Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 1757.

Privilegie van de Schotten.

Comme nous bourgmaistres, eschevins, conseil et bourgeoisie de la ville de Middelbourg en Zeelande d'ancienneté avons eu en bonne recommandation — — comme encoires avons — — les honnourables marchans de la nation d'Escoche et à eulx porté bonne amour et effecton, soubz espoir que la dicte nation plairoit tenir résidence et estaple avecq leurs biens, denrées et marchandises en icelle ville de Middelbourg, ce que bonnement n'a scheu advenir, obstant l'empeschement d'(a)ulcuns, qui en ce ont cherché leur singulier prouffyt; quoy voyant, aulcuns notables de la dicte nation, aussi que iceulx se departoyent de Camphers, là, où

1) Vgl. hiervóór no. 544.

2) Wet en raad, gehoord hierop deken en beleeders van de smeden (vgl. p. 398 noot 1), besloten 1541 April 30, dat „beyde partiën hen zullen reguleren naer heur privilegiën, hemluyden gegonnen, ende naer usantie ende costumen, van ouden tyden onder hemluyden geobserveert”.

3) Vgl. hiervóór no. 587.

4) „Ontfangen den XVIII^{en} in Meye anno XVe ende XLI.”

certain temps ilz ont tenu leur estaple, ayant en dedens ces deux derniers années enquesté pour recouvrer le plus commodieux, agréable et duysable port et havre, qu'ilz ont peu trouver ès pays de pardecha, et après que auleuns marchans de Edembourg ont trouvé la commodité, que eulx et aultres marchans de leur nation pourroyent avoir, fréquentans icelle ville de Middelbourg, ont les dicts notables et communs marchans de la dicte nation, et signamment ceulx d'icelle renommée ville de Edembourg, tellement persuadéz, qu'ilz ont intention et sont d'advys avecq leurs navières, biens et marchandises venir tenir leur residentie en la dicte ville de Middelbourg, ainsi comme auparavant souloyent; et pour conduire la cause à celle fin, ont les gouverneurs de la dicte ville de Edembourg par très honnourables et discretz seigneurs Andrieu Monbray et Jaques Henrison, leurs députéz, et de ce ayans espéciale charge et commission, à nous, bourgmaistres, eschevins et conseil dessus dict faict requérir que voulsissions à eulx et la dite nation accorder et octroyer aulcuns pointz, libertéz et préhéminences, par quoy nous bourgmaistres, eschevins et conseil de la dicte ville de Middelbourg, estans inclinéz pour la bonne amour et affection, que à eulx portons, et désirans continuer l'ancienne amitié, dillection et bonne vouloir, que avons tousjours porté à icelle nation, avons à la prédicte nation donné et concédé, donnons et concédons les préhéminences, libertéz et franchises ensuyantes, durant pour le temps, qu'ilz tiendront leur residentie et estaple en ceste dicte ville:

(1). Premiers, à celle fin que iceulx de la dite nation soyent plus affectionnés et inclins de venir visiter et résider en la dicte ville et y tenir leur estaple, sy promettons nous bourgmaistres, eschevins et conseil que dessus aus dicts marchans de Edembourg et aultres en tout temps, que ad ce serons requis à eulx et à chacun d'eulx faire toutte ayde, assistance et adresse en et par tout, où il nous sera possible.

(2). Item, pour et adfin que les dicts de Edembourg et aultres de la nation soyent tant mieulx honnouréz et exstiméz en ceste dicte ville de Middelbourg, bourgmaistres, eschevins et conseil comme dessus, promettons aus dicts de la nation aux despens de la ville et sans charge aulcune de la nation les pourveoir d'une bonne et très honneste maison, dont les dicts de la nation et ceulx de la ville auront honneur, pour en icelle pouoir loger et habiter le conservateur de la dicte nation ou tel aultre personnage, que à ceulx de Edembourg et la dicte nation plaira, laquelle maison ensamble toutte la famille, y résidente, promettons de effranchir et tenir quyete et exempte de toutes assises, impostz et gabelles de vyn et cervoise, que en aultres maisons l'on est accoustumé payer au proffyt de la dicte ville de Middelbourg, pourveu touteffois, que ceulx de la dicte maison ne pourront hors d'icelle donner, distribuer ny vendre per mesuere ou autrement, en préjudice de la dicte ville.

(3). Item, pour tant mieulx complaire à la dicte nation et augmenter leur honneur, promettons en l'honneur de Dieu faire et appareiller une chappelle avecq ung autel en telle place ou eglise, que aus dicts de la nation bon semblera, lequel autel les dicts de Middelbourg feront pourveoir de tous ornemens et accoustremens, y nécessaires et duisantes.

(4). Item à icelle fin, que ceulx de la dicte nation au temps advenir n'ayent cause ny occasion eulx plaindre des brouteurs, treyneurs et aultres gens de travail, chiereté des maysons, caves, celiers, places et lieux commodieux pour leurs denrées charger et descharger, et aussy préserver, que les coustumiers et commis

du tonlieu ne travaillent ceulx de la dicte nation ou enchargent torchionnièrement des charges indevées, promectons nous à ceulx de la dicte nation de mectre et ordonner en et par tout tel ordre et règle par l'advys de la dicte nation, qu'ilz n'aient cause eulx aulcunement en douloir; sy, que plus est, promectons quant ad ce tellement dilligenter, que ceulx de la nation aient les celiers, maisons, caves et service d'iceulx gens de travail à tel prys et loyer, sicomme ilz ont accostumé payer en Camphers; et pardessus ce, promectons que l'on ne fera aulcune exaction ou charge de costume ou tonlieu à la dicte nation aultre qu'ilz n'ont accostumé payer, passé trente ans ou du moins, qu'ilz ont payé jusques à ores en Camphers. Et si promectons tant faire vers les costumiers en ceste ville de Middelbourg, résidens comme doresnavant, sans aulcune véhémence suspicion avoir, ne cherseront ceulx de la dicte nation avecq rigoureuse inquisition pour lever et avoir l'extrême de la costume; et pardessus ce seront iceulx de la nation pourvez de telle commodieuse et agréable kaye ou lieu pour charger et descharger, à eulx et leurs marchandises et denrées convenable, laquelle kaye ou lieu de descharge ilz trouveront tousjours libre, prest et desempesché sans emconbrier de personne.

(5). Et pour ce que les dictz de Edenbourg et aultres de la nation puissent recoignoistre la bonne affection de ceulx de Middelbourg, avons pour le soullagement et descharge de la dicte nation promis, quant aulcuns marchans d'icelle icy seront arrivéz avecq leurs biens et marchandises et ne schaveront si tost vendre leurs denrées, par eulx admenéz, obstant les ventes et marchéz sobres ou temps non convenable, que pourront subvenir, si que les dictz marchans par faulte d'argent ou crédece ne se polroyent apprestre, pour avecq aultres marchandises faire leur retour vers Escoche avecq le premier vent convenable, ordonnerons et comectrons certaines personnes, gens de bien et crédit, noz bourgeois et aultres, lesquelz s'obligeront et responderont pour iceulx marchans, quy auront nécessité quérir en Anvers, Berges ou aultrepart aulcunes denrées ou marchandises, icy non trouvables, saulx que iceulx marchans de la dicte nation laisseront es mains de leurs hostes ou respondans autant de biens ou plus que la somme, pour laquelle ilz requerront avoir respondu, montera.

(6). Semblablement pour l'honneur et contemplation d'icelle nation et aussy pour éviter non seulement discort et discention, mais aussy toute suspicion en procédant, qui en temps advenir entre ceulx de la dicte nation et nous — ce que Dieu ne veuille — pourroyent sourdre, sommes nous obligéz quant aulcunes causes et procès, de quelle nature qu'ilz soyent, seront menés pardevant nous entre ceulx de la dicte nation et aulcuns aultres personnes, de quelle condition qu'ilz soyent, adfin que ceulx de la nation ne se plaignent d'aucun tort, que serons tenus avant que huyderons iceulx procès par sentence diffinitive, sur icelles causes consulter et prendre advys avecq monsieur le conservateur pour ce temps ou aulcuns aultres notables de la dicte nation, ad ce appelléz, non suspectz, et si avant que les cas ne soyent en préjudice de la haulteur de l'empereur, nostre très redoubté seigneur et prince.

(7). Et pour ce que les bourgeois de la ville de Middelbourg — entre aultres franchises et libertéz — sont prévilégiéz, que en toutes causes, ventilantes par devant les bourgmaistres et eschevins d'icelle, et lesquelles sont discernées au proffyt d'aucunes des parties, l'appellant de telle sentence a option et choix de attraire et poursuyr son appellacion pardevant ceulx de la court et conseil en

Hollande ou sans moyen pardevant le grant conseil à Malines, où l'on juge par arrest, sans pouvoir pourchasser la cause plus avant; et aussi actendu que ceulx de Middelbourg sont privilégiéz, que toutes sentences, par eulx rendues reparables à la diffinitive, ont exécution sur suffisante caution, nonobstant opposition ou appellation et d'autant que les dictz deux privilégiéz grandement font à l'avantage de la dite nation, si au temps advenir ilz avoient aucuns procès pardevant nous, promettons pour ce, que d'iceulx privilégiéz les ferons et laisseront joyr et en user en toute telle manière, comme font nos dictz bourgeois.

(8). Item, pour alléger ceulx de la dicte nation de despens et frais inutilz, que quant il leur plaira poursuyr en court à la majesté impériale ou son noble conseil, pour avoir et impétrer aucunes des deux privilégies, dont la première est pour avoir telle ou samblable grace, dont les marchans angloys, fréquentans es pays de pardecha, joyssent, touchant la franchise de la costume, et le second concernant que les dictz de la nation, si quant aucuns biens leur sont desrobéz et pilléz en mer, ilz peuvent recouvrer iceulx biens pardevant aucun juyge compé tent en une instance seulement, que serons tenuz supporter la moitié de telz fraiz et despens, que l'on aura de nécessité pour le pourchas d'iceulx.

(9). Et pour encoires mieulx soullagier la dicte nation à celle fyn, qu'ilz n'ayent cause tant de legier habandonner leurs biens, sicomme pardevant ilz ont fait pour doubte de multiplication de procès, avons promis et promettons par cestes, que quant iceulx de la dicte nation nous auront suffissamment fait informer, qu'ilz auront prins leur voyage d'Escoche et schargé sur Middelbourg, et que par aucuns pirates ou larons de mer, eulx retirans en la jurisdiction de la majesté impériale, auront esté destrousséz et pilléz en mer, rivières ou eauves es pays de pardecha, soit en venant pardecha ou en retournant vers Escoche, que en ce cas nous leur ferons telle ayde, assistance et adresse avecq nostre pensionnaire ou aultre personnaige expert, qu'il plaira à ceulx de la dicte nation députer pour recouvrer iceulx biens, et supportera la dicte ville la moitié de tous despens, y nécessaire.

(10). Et pour ce que verrions volontiers en temps advenir, que tantes discordes et discentions, qui entre nous et la dicte nation pouroyent sourdre, fussent empeschées, adfin que toute amitié et bénévolentie puisse mutuellement accroistre, promettons nous par cestes de nostre mouvement et singulier délibéralité icelle bonne ville de Edembourg, bourgeois et marchans d'icelle, à present icy résidens, et de toutes aultres villes du royaume d'Escoche, lesquelz de futur voudroient venir hanter et fréquenter marchandement en ceste dicte ville de Middelbourg, doresnavant tenir quiete et indempne de tel procès, que pour cause de certains despens, dommaiges et interrestz avons pendant indécis contre la nation d'Escoche pardevant haults et puissans seigneurs, les président et gens du grant conseil à Malines, avecq les deppendences, y concernans, sauf toutesfois par expès et sans admoindre nostre action à rate et partion sur et allencontre des villes d'Escoche, quy seront en deffault icy venir et tenir leur résidentie, comme ceulx de Edembourg ont encommenché faire.

Tous lesquelz points et articles nous bourgmaistres, eschevins et conseil de la ville de Middelbourg, veuillans de bonne affection avoir et tenir pour bons, fermes; estables et de velleur, avons pour seureté et fermeté de ce que dessus iceulx pointz estre sellées de nostre seel aux causes, à ce pendant. Durant et demourant toutesfois iceulx pointz promesses en leur force et vigeur tant et si longuement,

que les dictz de Edembourg et aultres de la nation plaira tenir leur continuele résidentie et estaple en ceste ville de Middelbourg, et non plus, réservé aussi le point, faisant mention de l'action des despens, dommaiges et interestz, cy dessus mentionnéz, desquelz nous quictons et deschargeons par cestes à tousjours ceulx du diet Edembourg pour leur bienvenue de telle part et portion, dont chargéz pourroient estre en aulcune manière, et le tout soubz la bonne vollunté et aggréation de très victorieux prince Charles V, empereur des Romains, nostre très redoubté et naturel seigneur.

Ainsy faict sur la maison du conseil d'icelle dicte ville de Middelbourg, le dixneufiesme jour du mois de may, l'an mil cinq cens et quarante et ung. Ainsy signé sur le ploy: J. Vriese ¹⁾).

No. 591. *Overeenkomst, gesloten tusschen de regeering van Middelburg met het schippersgilde aldaar en de regeering van Zierikzee betreffende het laden en bevrachten op wederzijdsche havens ²⁾.*

1541 Juli 4.

Oorspr., perkament, met beschadigde zegels ten zaken van beide steden in groene was.

Afschrift in: Guldenregister f. 221, Register Verbanden enz. f. 218vs.

Vermeld: de Stoppelaar, Inventaris no. 1763.

Wy burchmeesters, schepenen ende raidt der stede van Middelburch ende burchmeesters, schepenen ende raiden der stede van Ziercxee oirconden ende doen kennelijcken, alsoe zeker questiën ende geschillen in voirleden jaeren ghesen zijn tusschen den dekene, beleeders ende ghemeen suppoosten van den schippers gilde binnen Middelburch ende Aernemuyden ende ons burchmeesters, schepenen ende raiden van Middelburch voirseyt ter eendere, ende den deken, beleeders ende gemeene schippers met ons burchmeesters, schepenen ende raiden der stede van Ziercxee ter andere nopende de ladinge ende bevrachtinge van allen coopmanschepen voir Aernmuyden binnen Middelburch ende jurisdictie van dier, dewelcke questiën apparant waeren zoe lancx zoe meer te rysenne, ten grooten ongerijfve ende achterdeele van beyde de parthiën voirseyt, tenwaere dat dezelve by goeden middellen ter neder gheleyt waeren ende gheslicht, soe eyst, dat wy burchmeesters, schepenen ende raiden der stede van Middelburch, hierop alvoeren gecommuniceert hebbende metter deken ende beleeders van den schippers van Middelburch ende Aernemuyden, ende oock gehoort huer andtwoirde, ende wy burchmeesters, schepenen ende raiden der stede van Ziercxee, omme paix, vrient-schap ende goede gebuerschap tonderhouden onderlinge met elckanderen, gecon-

1) 1541 Juli 18 besloten wet en raad, dat de gedeputeerden, die naar Schotland zouden reizen, namens de stad aan de natie zouden mogen aanbieden 50 pond Vl. 's jaars voor haar onkosten boven hetgeen vroeger was toegezegd, en aan de personen, die Middelburg goedgezind waren, behalve den beloofden kop en keten nog 1000 Car. gulden; zie *de Stoppelaar*, Inventaris no. 1766. Voor uitgaven ten behoeve van de verwerving van den stapel gedaan, zie hiervóór dl. II p. 481—483.

2) 1540 October 21 had de gedeputeerde van Middelburg uit Mechelen bericht, dat Zierikzee vrijheid van lading op den stroom voor Arnemuiden nastreefde, evenals de ingezetenen van Middelburg en Arnemuiden hadden; zie *de Stoppelaar*, Inventaris no. 1742.

I. STATISTIEK DER VREEMDE SCHIPPERS, DIE ANKERAGE HEBBEN
BETAALD TE ARNEMUIDEN,
1431—1571.

PERIODE	TOTAAL	Hanze ¹⁾	Bretagne	Frankrijk	Spanje	Portugal	Genoa	Venetie	Schotland	Van andere en onbekende nationaliteit.
1431. 7-14—1432. 9-30	5	2							1	2 (hiervan 1 uit Italië)
1432.10. 1—1433. 9-30	7									7 (alle uit Italië)
1433.10. 1—1434. 6. 9	5									5
1434. 6-10—1435. 9-30	3					1				2
1435.10. 1—1436. 6-10	4	2								2 (waarschijnlijk Hanze)
1436. 7-10—1437. 8-28 ²⁾	36									36 (hiervan 2 uit Italië, rest waarschijnlijk Hanze)
1437. 8-29—1438. 8-28	4									4 (waarschijnlijk Italië)
1438. 8-29—1439. 8-28	4									4
³⁾										
1441. 3-10—1442. 8-28	2						1	1		
1441. 8-29—1443. 8-28	2	1				1				
1443. 8-29—1444.12-31	2	1					1			
1445. 1. 1—1446. 3-21	14		8							6 (hiervan 1 uit Noorwegen)
1446. 3-22—1446.12-31	21		1							20 (hiervan 1 uit Italië)
1447. 1. 1—1448. 7-11	37	2	26	2			1		1	5
1448. 7-12—1449. 7-11	14	1	9				1	2	1	
1449. 7-12—1450. 7-11	10	5	5							
1450. 7-12—1451. 7-11	16	9	2		1		3			1 uit Noorwegen
1451. 7-12—1451.11-29	11	10								1 uit Denemarken
1451.11.30—1453. 5. 8	19	12	3		1		2			1
1453. 5. 9—1454. 5. 8	10	7	1				1			1
1454. 5. 9—1455. 5. 8	26	14	1	1	1	1	1			7
1455. 5. 9—1456. 5. 8	19	17			1			1		
1456. 5. 9—1457. 5. 8	10									10
1457. 5. 9—1458. 5. 8	24	10			5	1	3	2	2	1
1458. 5. 9—1459. 5. 8	14	7			1		1	1		4
1459. 5. 9—1460. 5. 8	9			1	1					7
1460. 5. 9—1461. 5. 8	13				3		5	2	3	
⁴⁾										
1462. 5. 9—1463. 5. 8 ⁵⁾	33	5	14		2		2	5		5
1463. 5. 9—1464. 5. 8 ⁶⁾	23	4 ⁷⁾	9	2	4		1	2	1 ⁷⁾	
1464. 5. 9—1465. 5. 8	30	9 ⁸⁾	5		10		3	1		2 (waarschijnlijk 1 uit Spanje)
1465. 5. 9—1466. 5. 8	34	4 ⁹⁾	18		5	1	1			5
1466. 5. 9—1467. 5. 8	37	1	30				2			4 ¹⁰⁾
1467. 5. 9—1468. 5. 8 ¹¹⁾	43	4 ¹²⁾	26 ¹³⁾		6	1 ¹⁴⁾	1	1	1 ¹⁵⁾	2 ¹⁶⁾ , en 1 uit Noorwegen
1468. 5. 9—1469.12. 1	76	7 ¹⁴⁾	47 ¹⁵⁾		13		1	4	1	3 (hiervan 1 Florentijn)
1469.12.13—1470. 9-30 ¹⁶⁾	61 ¹⁷⁾	2 ¹⁸⁾	38 ¹⁹⁾		14	3		3	1	
1470.10. 1—1471. 9-30	60 ²⁰⁾	13 ²¹⁾	43 ²²⁾		4					
1471.10. 1—1472. 9-30	58 ²³⁾	30 ²⁴⁾	15 ²⁵⁾		9	2		1	1	
1472.10. 1—1473. 9-30	80 ²⁶⁾	5	22	3	10	2	1	1	3 ¹⁴⁾	33 ²⁷⁾ (hiervan 1 uit Italië, 1 uit Ierland)
1473.10. 1—1474. 9-30	109 ²⁸⁾	15 ²⁹⁾	58 ¹⁸⁾		12		1		7 ³⁰⁾	16

Noten, zie p. 821.

PERIODE	TOTAAL	Hanze ¹⁾	Bretagne	Frankrijk	Spanje	Portugal	Genoa	Venetie	Schotland.	Van andere en onbekende nationaliteit
1474-10-1—1475-9-30	152 ²¹⁾	25 ²²⁾	86 ²³⁾		17			1	17 ²⁴⁾	6 ¹⁸⁾
1475-10-1—1477-1-14 ²⁵⁾	135 ²⁴⁾	27 ²⁵⁾	96		4	2			6 ²⁶⁾	15
1477-3-8—1478-9-30 ²⁶⁾	40		19		6					2
1478-10-1—1479-9-30	124		118		4					3
1479-10-1—1480-12-31 ²⁷⁾	160		154		3					
1481-1-1—1481-12-31	102		89		12	1				
1482-1-1—1482-12-31	352		292		60					
1483-1-1—1483-12-31	380		344	3	33					
1487-1-1—1487-12-31	132		62		67	3				
1488-1-1—1488-12-31	87		38		44	3		2		
1489-1-1—1489-12-31	89		39		44	1		2		3
1493-5-15—1493-12-31	232		231			1				
1494-1-1—1494-12-31	195		158		10					27
1495-1-1—1495-12-31	224		187		25	1				11
1496-1-1—1496-12-31	150		145		5					
1497-1-1—1497-12-31	202		169		18	8				7
1498-1-1—1498-12-31	222		185		31	6				
1499-1-1—1499-12-31	286		196		72	18				
1518-6-24—1519-6-23	514 ²⁸⁾	9 ²⁹⁾	367	46	66 ³⁰⁾	21 ³¹⁾			3	2 (hiervan 1 Florentijn (met aluin), 1 uit Messina (met drooggoed))
1519-6-24—1520-6-23 ³²⁾	582	14 ³³⁾	401 ³⁴⁾	45	85 ³⁵⁾	28 ³⁶⁾			4	5 (hiervan 1 Florentijn (met aluin), 1 uit Messina (met malvezij), 1 uit Denemarken, 1 uit Ierland, 2 onbekend ³⁷⁾)
1520-6-24—1521-8-1	674		545 ³⁸⁾	30	82 ³⁹⁾	16			1 ⁴⁰⁾	
1521-8-1—1522-7-31 ⁴¹⁾	74				55 ⁴²⁾	19 ⁴³⁾				
1522-8-1—1523-7-31 ⁴⁴⁾	78	55)			42 ⁴⁵⁾	35 ⁴⁷⁾				1 (uit Messina (met malvezij))
1523-8-1—1524-7-31 ⁴⁶⁾	108				78 ⁴⁸⁾	29 ⁴⁹⁾				1 (uit Messina (met drooggoed))
1524-8-1—1525-7-21	318		40	10	106 ⁵⁰⁾	161 ⁵¹⁾				1 (uit Antwerpen)
1525-8-1—1526-4-30 ⁵²⁾	311		152 ⁵³⁾	30 ⁵⁴⁾	44	85				
1526-5-1—1527-4-30	678		446 ⁵⁵⁾	87 ⁵⁶⁾	57 ⁵⁷⁾	88				
1527-5-1—1528-2-9	446		274	28	61 ⁵⁸⁾	83				
1528-2-10—1529-10-31	443		76	20	139 ⁵⁹⁾	208 ⁶⁰⁾				
1532-11-1—1533-10-31	729 ⁶¹⁾		585	83	39	22				
1533-11-1—1534-10-31	995 ⁶²⁾		815	112	43 ⁶³⁾	25				
1534-11-1—1535-10-31	7 ⁶⁴⁾				38	24				
1535-11-1—1536-2-29	133 ⁶⁵⁾		102	5	22 ⁶⁶⁾	4				
1536-3-1—1536-10-31 ⁶⁷⁾	50 ⁶⁸⁾		22	13	3	11				
1536-11-1—1537-10-31 ⁶⁹⁾	112 ⁷¹⁾		1		13	98			1	

PERIODE	TOTAAL	Hanze ¹⁾	Bretagne	Frankrijk	Spanje	Portugal	Genoa	Venetie	Schotland	Engeland	Van andere en onbekende nationaliteit
1537-11. 1—1538. 7-31	134 ⁸²⁾	14	2	1	8	95					
1538. 8. 1—1539. 7-31	647 ⁸⁴⁾	3	497	54	21	42				10 ⁸³⁾	4
1539. 8. 1—1540. 7-31	553 ⁸⁵⁾	15	315	50	49	52				30	
1540. 8. 1—1541. 7-31	539 ⁸⁶⁾	12	279	78	44	68				72 ⁸³⁾	2
1541. 8. 1—1542. 7-31 ⁸⁸⁾	87)	7							4	54	
1547-11. 1—1548-10-31	277 ⁸⁹⁾	42	57 ⁹⁰⁾	21	24	20 ⁹¹⁾				104 ⁹²⁾	9 (3 Amsterdam, 2 Dordrecht, 1 Grootebroek, 1 Roosendaal, 1 Florence)
1548-11. 1—1549-10-31	133 ⁹³⁾	26 ⁹⁴⁾			66 ⁹⁵⁾	15 ⁹⁶⁾				21 ⁹⁷⁾	5 (1 Stockholm, 2 Amsterdam, 2 Grootebroek)
1549-11. 1—1550-10-31 ¹⁰⁰⁾	368 ⁹⁸⁾	11	182	108	37 ⁹⁹⁾	8 ⁹⁷⁾				19	3 (1 Oosthuizen)
1561-10. 1—1562. 9-30	177 ¹⁰¹⁾	36	42	53	15	1	2			15	8 (2 Amsterdam)
1562-10. 1—1563. 9-30	142 ¹⁰²⁾	49	20	10	19	23	3	5	5	8	5 (1 Stockholm, 1 Purmerland, 1 Oosthuizen)
1563-10. 1—1564. 9-30	126 ¹⁰³⁾	28	29	17	28	2	1	1	1	5	15 (1 Kopenhagen, 1 Florence, 2 Oosthuizen, 3 Amsterdam, 1 Purmerland, 1 Hoorn, 1 Middelburg, 1 Arnhemuiden)
1564-10. 1—1565. 9-30	140 ¹⁰⁴⁾	17	34	45	27	4				5	8 (1 Kopenhagen, 3 Amsterdam, 1 Purmerend, 1 Oosthuizen, 1 Arnhemuiden)
1565-10. 1—1566. 9-30	331 ¹⁰⁵⁾	27	105	155	25	1		3		9	6 (1 Vlissingen, 1 Hoorn)
1566-10. 1—1567. 9-30	300 ¹⁰⁶⁾	10	98	100	24	2				52	14 (5 Amsterdam, 1 Hoorn, 1 Wormer, 1 Buiksloot)
1567-10. 1—1568. 9-30	284 ¹⁰⁷⁾	17	79	68	46	3		2		56	11 (3 Amsterdam, 1 Hoorn)
1568-10. 1—1569. 9-30	165 ¹⁰⁸⁾	58	37	43	10	2	1	5	5	5	4 (1 Kopenhagen, 1 Edam)
1569-10. 1—1570. 9-30	337 ¹⁰⁹⁾	210	48	23	39	1	1	1	1	1	13 (5 Denemarken, 1 Noorwegen, 3 Amsterdam, 1 Oostzaan, 1 Antwerpen)
1570-10. 1—1571. 9-30	518 ¹¹⁰⁾	269	123	89	20	1	1	7			8 (5 Denemarken, 1 Holland, 1 Arnhemuiden)

1) Hiertoe is ook Emden gerekend, hoewel formeel geen lid der Hanze, doch waarvan na 1560 tal van schippers worden genoemd.

2) „Van elken scepe 12 sc. gr., dair men plach te geven 26 sc. 8 d. gr., dat den scippers te lastich was, sodat sy an minen genadegen heere verwerven hebben te geven voir elc scip 12 sc. gr. . . . , dwelc hen dieselve mijn genadige heere also gegeven ende geconsenteert heeft enen tijt van drien jaeren, ingaende ende beginnende des X^{en} daeghs Octobris anno XIII^oXXXVI, ende zal uutghaen X Octobris anno XXXIX, als tblijet by open brieve van mandementen mijns voirsr. heeren, gegeven ten Damme opten selven dach". (Inv. Fruin no. 9 f. 3).

3) In de rekeningen over 1439/40 en 1440/41 is opgeteekend: „van den roertolle, daer men of is ghewoenlijc tontfaen van elken scepe, dat onvry is, van ankragen 26 s. 8 d. gr., niet verscheenen noch ontfaen bin der tijt van dese rekeninge; daerom hyer niet". (Inv. Fruin no. 11 f. 3vs.).

4) De rekening 1461/62 ontbreekt.

5) Drie schepen, van ongenoemde nationaliteit, „voor die Veere quamen" (Rekening 1462/63 (Gem.-archief, Middelburg) f. 9).

6) In margine staat aangeteekend: „Zy voertaen verclaert de namen van den schepen, die tVeergat incomen ende daerof soevele ontfaen elc na zijn groote ende avenant, alsof zy in de Wyelinge gecomen waeren, ende daerof verandwoert ter naester rekenynghe oft aldair sulck bethoen gebracht dairby het duechdelike blike, dat men van elken scepe, commende tVeergat in, hoe groot het zy, niet meer sculdich en is van ancraige, dan 6 sc. gr. Zy voertan oick verclaert op wat dach elc schip bisonder innegecomen is, ende by wat gate, ende oick den naem ende toenaem van den schipper van elken scepe, sonder yemant achter te laten of te verzwigen" (Inv. Fruin no. 41).

7) Binnengeloopen in Veere.

8) Daarvan 8 binnengeloopen in het Veergat.

9) Daarvan 2 binnengeloopen in het Veergat. Daarbij staat aangeteekend: „Sy voertaen ontfangen van den scepen, int Veergat incommende, als van den scepen in de Wyelinge oft tot Arnemuyden navolgende den arreste, gestelt op gelyke partie in den rentmeesters 12° voergaende rekenynghe" (Inv. Fruin no. 43 f. 19 vs.).

10) Daarvan 2 binnengeloopen in het Veergat.

11) In margine staat aangeteekend: Op tgheent dat de rentmeester by eenen arreste, gestelt op zyne 12ste rekenynghe f. 6 gelast staet, te nemen voir ancraige soevele van den schepen, die tVeergat innecomen als die in de Wyelinge incomen, of te brengen bethoon, daarmede het bleke, dat men van den schepen, comende tVeergat in, zy cleyn of groot, van elc maer sculdich en is 6 sc. gr., soe heeft de rentmeester hier gerelateert, hoe datter hiervoortijts by tyden, dat Jan Quevijn was rentmeester Bewester Schelt, dit alsoe minen here van der Vere overdragen wert, om te scuwen die questiën, die tevoeren plagen te wesen van schepen, die tVeergat innequamen, of zy yet geaנקert lagen in de Wyelinge buten der vriheit van der Vere jof niet, want als zy binnen der vriheit lagen, soe en plagen zy gheen ancraige te geven, ende seyt, dat indien men van mijns genadichs heere syde niet te vinden en is dit appointement te onderhouden, dat hijt oick gheerne wil afgaen ende bliven daerof op sijn oude recht, soe zy hierop advijs gehadt mitten heeren van den finantiën" (Inv. Fruin no. 45 f. 16). — Jan Quevin was rentmeester van 1441 tot 1446.

12) Binnengeloopen in het Veergat.

13) Daarvan 1 binnengeloopen in het Veergat.

14) Daarvan 3, „die voir der Veere quamen".

15) Daarvan 5, „die voir der Veere quamen".

16) Op de vraag, bij den eersten post betreffende het Veergat gesteld betreffende de mindere ankerage voor de aldaar binnen komende schepen, antwoordde de rentmeester, dat de heer van Veere hem heeft medegedeeld, „dat by tyden van Jan Kevijn, doe hy rentmeester was van Bewester Schelt, men ter Veere heysschende was ancraigegelt van den scepen, die int Veergat quamen, dwelc van tevoeren niet wel geschiet en was, meynende dieselve heere van der Veere, dat uut machte van den titel ende brieve, die hy heeft van den prince van der heerlicheyt der stede van der Veere, die voirsr. ancraigen sculdich waeren him toe te behoeren, soedat dairom by den voirsr. Jan Kevijn een appointement ende overdracht gemaect was mit him alsdat men van craveelen oft andere grote scepen niet meer betalen en zoude van ancraige dan zes sc. gr. Vl., dwelke synt dier tijt tot nu toe alsoe onderhouden is geweest ende is tevreden, dat noch alsoe te doene oft anders dairaf in justicie te stane, daert behoeren sal" (Inv. Fruin no. 60 f. 31).

17) Daarvan 10 binnengeloopen in Veere.

18) Daarvan 1 binnengeloopen in Veere.

19) Daarvan 9 binnengeloopen in Veere.

20) Daarvan 15 binnengeloopen in Veere.

21) Daarvan 8 binnengeloopen in Veere.

22) Daarvan 7 binnengeloopen in Veere.

23) Daarvan 31 binnengeloopen in Veere.

24) Daarvan 29 binnengeloopen in Veere.

25) Daarvan 2 binnengeloopen in Veere.

26) Daarvan 27 binnengeloopen in Veere.

27) Daarvan 26 binnengeloopen in Veere.

28) Daarvan 17 binnengeloopen in Veere.

29) Daarvan 10 binnengeloopen in Veere.

30) Daarvan 6 binnengeloopen in Veere.

31) Daarvan 35 binnengeloopen in Veere.

32) Mededeeling van den rentmeester: „verclarende, dat van den XIIIen dach van Januario anno LXXVI (1477) voortaan tot en eynde deser rekeninghe toe die stede van Middelburch niet gedogen en wouden meer eenich anckeraige in Walcheren ontvangen te zyne" (Inv. Fruin no. 69 f. 29).

33) Daarvan 23 binnengeloopen in Veere.

34) Mededeeling van den rentmeester: „van welker anckeraigen men zeere luttel heeft connen gecrigen overmits den overlyden van wylen hertoge Karel saleger ghedachten, ende oick mits dat de stede van Middelburch maintainert, dat men niet meer sculdich en is van der vorscr. anckeraige dan van elken scepe, commende in de Wielinge, 5 sc. gr., ende dat nair oude costumen, hiervoortijts onderhouden" (Inv. Fruin no. 71 f. 40va).

Ook de volgende rekeningen, tot 1500, bevatten deze mededeeling. De laatste post luidt:

„Ende als van der anckeraige, die mijn genadige heere als grave van Zeelant behoort te volgen van alle onvrye scepen, comende ende hueren anker werpende voir die steden van der Vere ende Vlissingen, dairaf en heeft de voirmoemde rentmeester binnen den tyde deser rekenynghe niet ontvangen, overmits dat de heere van der Vere him des onderwint uut machte van sekere coipbrieven, die hy seegt dairaf hebbende, ende dairom hier niet" (t.a.p. f. 42va).

Ook de volgende rekeningen bevatten deze mededeeling; voor het verloop hiervan nadien, zie hierachter n. 39 en 81.

35) Mededeeling van den rentmeester: „dat dezelve stede van Middelburch mainteneert, dat die Oosterlingen gheen anckeraige sculdich en zijn, ende houden die vry zonder dat zy eenige anckeraigen betaelt hebben sint den overlyden van wylen mynen ghenadegen heere hartoge Kaerl van Bourgoengen, saliger ghedachten" (Inv. Fruin no. 73 f. 53).

Ook de volgende rekeningen, tot 1492, bevatten deze mededeeling.

36) Voor de ontbrekende jaren zijn de opgaven der ankeragelijsten zeer onvolledig.

37) Met ingang van 1500 Maart 1 kwam een ingrijpende wijziging in de administratie der ankeragegelden. Toen werd het baljuwschap van den watere voor een termijn van drie jaren verpacht tegen een vast bedrag 's jaars. In de rentmeestersrekening wordt alleen deze pacht verantwoord; ook de rekeningen van den waterbaljuw, voorzooover bewaard, geven van 1500—1518 Juni 24 wel een totaal, doch geen specificatie.

In margine der rentmeestersrekening van 1517 (Inv. Fruin no. 143 f. 95) staat aangeteekend: „Alzoe men bevint by alle oude rekeningen ende registeren, blijkende oick by een extraict, onlanx den baljuw van den watere geleverd, dat de scepen, arriverende voir der Veere, Vlissinghe ende andere steden in Zelant den conynck sculdich zijn ende betaelt hebben zijn recht van anckeraige, ende dat de heere van der Veere geen titel en heeft ter contrarie, soe is achtervolgende dien gelast den jegenwoirdigen bailliu van de watere tvoirscr. recht alzoe te ontfanghen, die dat up rekenynghe bedient.

Soe zy voordacht in desselfs baillius rekeninge des conynck recht dairinne te bewaeren".

38) Voor de ladingen in deze en volgende jaren, zie hierna nos. III—IX.

39) De baljuw vermeldt, dat hij de namen heeft aangeteekend, doch niets van hen heeft ontvangen hangende het proces. — Ook dat diverse Oosterlingen voor Veere waren geweest, waarvan hij had gepoogd ankerage te ontvangen, waartegen de heer van Beveren zich had verzet, en „heeft gecregen brieven van surceance van zekere tijt lange overleeden".

40) Daarvan 1 naar Veere met wol, 1 gekomen ledig van Antwerpen.

41) Daarvan 1 van Antwerpen gekomen met suiker.

42) De baljuw vermeldt (f. 48) als ontvangst van emolumenten: „de bailliu doet aldaer arresteeren van sculden ter clachte van partiën, ende heeft voir zijn recht, als de scepen voir Arnemuyden leggen, een sc. VI., up te Engelsche reede 5 sc. gr. VI., ende als die up tVlack leggen 10 sc. gr., ende voirts naedat de scepen verder leggen; ende van een zeyl anlant te halen 5 sc. 8 d. gr., dat arbeidsloon es ende emolumenten voir denselven bailliu, die daerof niet sculdich en es te rekenen". „Deselve bailliu geeft oick te kennen, hoe dat die burgermeesters ende scepenen van der stede van Middelburch oick dagelicx pynen arresten te doen van scepen, int water leggende, nemende daerof huer recht, twelc zy seggen te wesen gout ende silver, ende willen deselve arresten selver doen, of zy en willen up te arresten, by den bailliu gedaen, geen kennisse dragen of vonnisse wysen, ten en waere in arresten van partiën, in welcken gevalle zy willen, dat de bailliu consent hebbe van den burgermeesters onder der stede segel, dat hem dunct te wesen tegens de hoicheyt van den keyser". Zie ook *Sneller en Unger*, Bronnen p. 641 n. 6.

Ook teekende de baljuw in deze en volgende rekeningen aan (f. 44va): „Als van den scepen, die den Roompot oft tgat van Brouwershaven innecomen ende tZiericxzee wesen willen, daerof en heeft de bailliu niet ontfangen, maer van scepen, die voirby Armyuden van Ziericxzee comen of die passerende tZiericxzee wesen willen, die doet hy betalen; ende hier niet".

Ten aanzien van de Engelschen vermeldt hij:

„Als van den Engelschen, die en betalen geen anckeraigerecht onder tdexel van zekeren entrecours, dat zy seggen te hebben, dat noch ter tijt duert; daerom hier niet". Zie hiervoor verder p. 825 n. 110.

Het tarief van het recht, geheven van de Spaansche en Portugeesche schepen, bedroeg „van elcke vate, dattet groot is off voeren mach, eenen gr. VI., hetzy dattet ledich comt off wat waer dattet gelaeden heeft". Voor het door de Bretons verschuldigde, zie *Sneller en Unger*, t.a.p. p. 641 n. 6.

43) De baljuw teekende hierbij aan (f. 45):

„Van denwelcken dese bailliu niet ontfangen en heeft overmits dat die van Middelburch sustineeren, dat deselve van allen tyden vry zijn geweest, ende oic mede alsoe Jan de Bassedome in den jaere XVe XIII als bailliu van den watere tselve actendeerde te ontfangen, sekere scippers van Dansick, Campen ende Waterlant elachtich geweest zijn an mynen heeren den president ende groiten raidt tot Mechelen, dewelcke den XVIe van Decembri int selve jaer appointeerden ende ordonneerden denselven Bassedome te restitueeren al tgundt dat hy uit saicken van dien ontfangen of by maniere van nampt in handen hadde; ordonneerende voorts, dat deselve van huere nacie sullen mogen passeeren ende ankeren voor Armuyden ende alle omme elders opte stroemen van Zelant sonder bedwongen te wesen te betalen ofte nantiseren enich recht van anckeraige, mits die by den bailliu oft zynen gecommiteerden upscryvende, ende dit als sonder prejudicie van trecht van den keyser ende soelange ende ter tijt toe, dat anders hiernaemaels daerop geordonneert sal wesen, in dien men de saick daertoe bevonde gedisponeert, te nieste doende de processen, daeromme begonnen, ende de appellaciën, by den partiën geïnterjecteert, sonder amende ende costen, breeder blijkende by de acte, daerof wesende, uut macht van welck appointement de bailliu van denselven naciën niet ontfangen en heeft, gelijk voirscreven is, maer heeft deselve, die binnen tyde deser rekeninge daer gecomen zijn, upgescreven ende daer borge genomen omme tselve te betalen, indient hiernaemaels geordonneert wordt, dat zy betalen moeten”.

44) Daarvan 1 uit Ierland gekomen.

45) Daarvan 1 naar Antwerpen, 6 ledig van Sluis en 3 ledig van Veere gekomen.

46) Daarvan 1 ledig van Veere gekomen.

47) Waarvan 1 „ter Veere ingecomen met vellen”.

48) Voor bijzonderheden, zie *Sneller en Unger*, Bronnen p. 641 n. 8.

49) Daarvan 1 te Antwerpen gelost, 4 ledig gekomen van Sluis, 2 van Antwerpen, 1 van Londen en 1 van Brouwershaven.

50) Naar Veere.

51) Bretons en Franschen zijn over deze jaren wegens den oorlogstoestand niet genoemd, zie *Sneller en Unger*, Bronnen no. 556 en *Fruin*, Rekeningen no. 445.

52) De rentmeester teekende (f. 10^{vs}) aan:

„Als van denguenen, die laden upt watere ende geen poorter en zijn van der stede van Middelburch, die verbueren een boete van achte ofte negen sc. gr., dairaf de bailliu van Middelburch een dertendeel heeft, de gilde van sint Jacobs kercke aldaer (een dertendeel), ende een dertendeel de gesellen mitten beleeders; ende hoewel dattet bijt watere geschiet, dair de bailliu van Middelburch noch oic die van der stede gheen jurisdictie en heeft, nochtans en heeft hy dairaf niet connen gecrighen; dairom hier niet”.

53) Van een aantal Spaansche schepen werd geen ankerage geheven, „want hem bevolen was by don Huygo, admiraal, ende oick by den rentmeester Adolf Hardinck, dat hy gheen anckeraigelt van den scepen nemen en soude, die den keysere in Spaengnen voeren soudent”.

Van Sluis kwamen ledig 12 Spaansche schepen, van Londen 7, van Antwerpen 1.

54) Daarvan 12 ledig van Sluis gekomen.

55) „Van een coopman van Enchuysen, die de helft in heeft in een scip, toebehoirende te Danswijk, gelaeden met 16 hondert zouts”; van iemand uit Waterland, deel hebbend aan een schip uit Danzig met 15 hondert zout, en van iemand van Hamburg „met alrehande goet naar Antwerpen”, werd geen ankerage geheven.

56) Daarvan 1 te Antwerpen gelost, 3 ledig gekomen van Londen en 1 van Sluis.

57) Daarvan 1 naar Brouwershaven.

58) Daarvan 23 ledig of met „packen” van Sluis gekomen, en 4 van Antwerpen (waarvan 1 met wijn en 1 met weed).

59) Daarvan 2 ledig van Sluis gekomen en 1 van Antwerpen.

60) Daarvan 7 ledig van Sluis gekomen en 4 van Londen; 13 met goed van Antwerpen, 1 van Sluis en 1 van Ierland.

61) Daarvan 4 ledig van Sluis gekomen en 1 van Londen, 6 met goed van Antwerpen en 1 schip „hier gecoft”.

62) Mededeeling van den rentmeester in deze (f. 21) en volgende rekeningen: „Ende angaende dat anckeraigerecht te Vlissinge, die betaelen zoe wanneer zy huer ancker aldaer laeten vallen voir Vlissinge, daeroff hiervoeren mede verantwoord es, mair als de scepen seyende zonder ancker comen in de havene te Vlissinge, zoe en willen zy niet geven, seggende dairoff bevrijt te wesen; daerom hyer nyet”.

63) Daarvan 2 te Veere zout gelost.

64) Daarvan 1 te Veere zout gelost.

65) Daarvan 1 van Antwerpen gekomen, 2 te Veere en 1 te Zierikzee zout gelost.

66) Daarvan 1 van Sluis gekomen met drooggoed, 2 te Zierikzee wijn gelost.

67) Daarvan 4 ledig van Sluis gekomen.

68) Daarvan 2 van Sluis gekomen.

69) Daarvan 7 ledig van Londen en 3 ledig van Sluis gekomen.

70) Daarvan 8 ledig van Londen gekomen.

71) De rekeningen over de jaren 1529/30—1531/32 ontbreken.

- 72) Bovendien ontvangen van 13 schepen te Vlissingen, „die betaalen zoewanneer zy aldaer haer ancker laten vallen”; de aanwijzing der herkomst ontbreekt.
- 73) Bovendien ontvangen van 19 schepen te Vlissingen, zonder nadere aanwijzing van herkomst of lading.
- 74) Daarvan 1 van Antwerpen gekomen.
- 75) Een deel van deze rekening ontbreekt, waardoor het algemeen totaal en het aantal Bretons en Franschen niet is te berekenen.
- 76) Bovendien ontvangen te Middelburg „van scepen, die betaalen zal wanneer zy aldaer huer ancker laten vallen voir Middelburch, ende daarvan huer anckeraige ontfanghen es geweest”, van 40 schepen, zie hierachter no. II.
- 77) Daarvan 1 ledig van Sluis gekomen.
- 78) In verband met den oorlog met Frankrijk werd den baljuw toegestaan het ankeragerecht, tot dien verpacht voor 1200 £ van 40 gr. 's jaars, te bedienen „op rekeninghe”; gedurende de maanden Juli—October kwamen geen schepen binnen, die ankerage schuldig waren.
- 79) Bovendien ontvangen te Middelburg van 2 Bretons.
- 80) Gedurende de maanden November—Januari, Maart en April, en September en October kwamen geen schepen binnen, die ankerage schuldig waren.
- 81) Bovendien ontvangen te Middelburg van 22 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 28 schepen, zonder nadere aanwijzing, en te Veere van 68 schepen, waarvan Hanze 30, Engeland 20, Schotland 14, onbekend 4.
- De rentmeester teekende bij dit hoofd aan (f. 17^{rs}):
- „Anderen ontfanck van anckeraigerecht ter Veere, daer men lange jaeren, zunderlinghe sedert den overlyden hertoge Karel van Bourgoingnen zaliger memoriën questie geresen es ende proces hangende geweest vor den groten raide te Mechelen tusschen den procureur-generael van de K.M. ter eenre zyde ende den heere van Beveren als heere van der Veere ende Vlissingen ter andere zyde, den voirsr. procureur sustineerende de K.M. als grave van Zeellant toebehoirende het anckeraigerecht van allen scepen, zoewel arriveerende ter Veere ende Vlissingen voirsr. als elders over al Zeellant zoeverre den Zeeusschen sroom streckt, ende de voirsr. heere van der Veere ende Vlissingen sustineerende ter contrarie ende willende vry ende exempt houden van tselve recht alle scepen, arriveerende ter Veere ende Vlissinge voirsr.; ende nadat partiën an beyden zyden int lange gehoord zijn geweest, soe es in den jaere XVe XXXV by die van den groten raide te Mechelen geprononceert zekere sentencie, daerby verclaert by sententie diffinitive ende voir recht zoe hiernaevolcht: dat wel geimpetreert es geweest by den voirsr. procureur-generael, ende qualick geopposeert by den voirsr. heere van der Veere, gedaechde, condempneerende denselven gedaechde nyet te doene eenich belet, maer te gedoegen, dat de gecommiteerde, die nu zijn ende in der tijt geordonneert zullen wesen om tontfangen, lichten ende exigeeren tvoirsr. recht van anckeraige, mogen lichten, nemen ende ontfangen tselve recht rustelick ende vredelick van den vreemden scepen, arriveerende in ende op den stroom van Zeellant, zoewel voir die steden van der Veere, Vlissingen als elders, in wat plaetse dattet zy, ende oick te gedoegen, dat die bailliu van den watere oft anderen, die namaels sal mogen wordden gecommiteert ten ontfange van tvoirsr. recht van anckeraige, sal mogen committeeren ende ordonneeren een personaige in zulcke plaetse van der voirsr. stede van der Veere ende Vlissinge ende in elcken van die ende oick elders, daer hem dat goetduncken sal om te heffen ende lichten tselve recht van anckeraige, breeder blijkende by derselver sententie, gegeven te Mechelen upten VIII^{en} dacht van Aprill XVe vivendertich voirsr. voir Paesschen”.
- 82) Bovendien ontvangen te Middelburg van 53 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 26 schepen, zonder nadere aanwijzing, en te Veere van 114 schepen, waarvan Hanze 41, Engeland 44, Schotland 27, Veere 1, onbekend 1.
- 83) Daarvan 1 van Calais gekomen.
- 84) Bovendien ontvangen te Middelburg van 182 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 25 schepen (12 vermoedelijk Bretons, 13 Engelschen en Oosterlingen), en te Veere van 117 schepen, waarvan Hanze 50, Bretagne 3, Engeland 22, Schotland 34, Kopenhagen 4, Stockholm 2, Veere 1 en onbekend 1.
- 85) Bovendien ontvangen te Middelburg van 330 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 21 schepen (9 vermoedelijk Bretons, 12 Engelschen en Oosterlingen), en te Veere van 79 schepen, waarvan Hanze 49, Engeland 17, Schotland 13.
- 86) Bovendien ontvangen te Middelburg van 228 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 18 schepen (9 vermoedelijk Bretons, 9 Engelschen en Oosterlingen), en te Veere van 66 schepen, waarvan Hanze 37, Bretagne 2, Engeland 14, Schotland 9, Amsterdam 2, Hoorn 1, Kopenhagen 1.
- 87) Daar een deel dezer rekening ontbreekt, kunnen geen nadere cijfers worden berekend. Te Middelburg werd ontvangen van 131 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 12 schepen (6 vermoedelijk Bretons, 6 Engelschen en Oosterlingen), en te Veere van 72 schepen, waarvan Hanze 34, Portugal 1, Engeland 17 (waarvan 1 van Calais), Schotland 19, Hoorn 1.
- 88) De rekeningen over de jaren 1542/43—1546/47 ontbreken.
- 89) Bovendien ontvangen te Middelburg van 296 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 1 schip uit Frankrijk; te Veere van 38 schepen, waarvan Hanze 25, Bretagne 2, Frankrijk 1, Engeland 7, Stockholm 2, onbekend 1.
- 90) Daarvan 1 ledig van Londen gekomen, 1 uit Schotland, 1 ledig van Sluis.
- 91) Daarvan 1 ledig van Londen gekomen.
- 92) Daarvan 2 van Calais, 1 ledig van Londen gekomen.

93) Bovendien ontvangen te Middelburg van 53 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 16 schepen, waarvan 7 uit Frankrijk, 1 uit Engeland, 8 vermoedelijk uit Bretagne of Frankrijk; te Veere van 45 schepen, waarvan Hanze 39, Bretagne vermoedelijk 1, Spanje 1, Engeland 2, Elseneur 1, Veere 1.

94) Daarvan 1 ledig van Londen gekomen, 1 ledig uit Schotland, 1 uit Rouaan.

95) Daarvan 10 ledig van Sluis gekomen.

96) Daarvan 1 ledig van Sluis gekomen, 1 ledig van Londen, 1 ledig van „Barregen”.

97) Daarvan 1 ledig van Sluis gekomen.

98) Bovendien ontvangen te Middelburg van 123 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 6 schepen, waarvan 4 uit Frankrijk, 1 uit Frankrijk of Bretagne, 1 uit Kopenhagen; te Veere van 51 schepen, waarvan Hanze 33, Bretagne 4, Frankrijk 5, Engeland 1, Stockholm 1, Amsterdam 1, Purmerend 1, Vlissingen 1, Veere 2, onbekend 2.

99) Daarvan 4 ledig van Sluis gekomen en 1 ledig van Londen.

100) De rekeningen over de jaren 1550/51—1560/61 ontbreken.

Zie voor berichten van R. Payne aan Thomas Gresham over aankomst van schepen in Zeeuwsche havens in Mei en Juni 1560 *Calendar of State Papers, Foreign Series, 1560—1561*, nos. 22, 115, 123, 157, 161, 166 § 2, 174, 182, 191 § 2, 202, 215, 244.

101) Bovendien ontvangen te Middelburg van 190 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 69 schepen, zonder nadere aanwijzing; te Veere van 33 schepen, waarvan Hanze 3, Bretagne 2, Frankrijk 3, Spanje 2, Genua 1, Schotland 16, Engeland 4, onbekend 2.

102) Bovendien ontvangen te Middelburg van 214 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 49 schepen, w.o. Hanze 1, Bretagne 1, Frankrijk 7; te Veere van 33 schepen, waarvan Hanze 8, Frankrijk 2, Schotland 23.

103) Bovendien ontvangen te Middelburg van 84 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 22 schepen, w.o. Bretagne 2, Frankrijk 1, Engeland 2; te Veere van 38 schepen, waarvan Hanze 8, Frankrijk 1, Schotland 27, onbekend 2.

104) Bovendien ontvangen te Middelburg van 275 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 87 schepen, w.o. Hanze 5, Bretagne 13, Frankrijk 11, Portugal 6, Engeland 33; te Veere van 41 schepen, waarvan Hanze 4, Bretagne 1, Frankrijk 3, Spanje 1, Schotland 29, Engeland 2, Middelburg 1.

105) Bovendien ontvangen te Middelburg van 296 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 43 schepen, w.o. Hanze 1, Bretagne 2, Frankrijk 4, Portugal 1, Engeland 8; te Veere van 48 schepen, waarvan Hanze 11, Schotland 32, Engeland 2, onbekend 3.

106) Bovendien ontvangen te Middelburg van 320 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 49 schepen, w.o. Hanze 1, Spanje 4, Engeland 30; te Veere van 35 schepen, waarvan Hanze 2, Schotland 27, Engeland 6.

107) Bovendien ontvangen te Middelburg van 382 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 101 schepen, w.o. Hanze 2, Bretagne 20, Frankrijk 2, Spanje 1, Schotland 1, Engeland 56; te Veere van 47 schepen, waarvan Hanze 1, Bretagne 8, Frankrijk 3, Spanje 1, Schotland 33, Engand 1.

108) Bovendien ontvangen te Middelburg van 147 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 111 schepen, w.o. Hanze 3, Bretagne 17, Frankrijk 14, Schotland 1, Engeland 2, Friesland 1; te Veere van 31 schepen, waarvan Frankrijk 1, Schotland 24, onbekend 6.

109) Bovendien ontvangen te Middelburg van 214 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 83 schepen, w.o. Hanze 4, Bretagne 25, Frankrijk 36, Schotland 9; te Veere van 62 schepen, waarvan Hanze 2, Schotland 58, Noorwegen 1, onbekend 1.

110) Bovendien ontvangen te Middelburg van 256 schepen, zie hierachter no. II; te Vlissingen van 106 schepen, waarvan Hanze 9, Bretagne 27, Frankrijk 52, Spanje 1, Schotland 9, Engeland 2, Friesland 1, onbekend 5; te Veere van 73 schepen, waarvan Hanze 6, Bretagne 1, Schotland 60, onbekend 6.

In een antwoord op de vragen, door den advokaat van Holland gedaan inzake het recht van ankerage, werd c. 1550 o.a. medegedeeld: ¹⁾ „dat van den ingezetenen van den landen van herwaitsover noyt anckeraige geheescht en es”; ²⁾ dat het recht altijd alleen is geëischt van „uuytlantsche ofte uuytheemsche personen, als Spangairden, Biscayers, Francoysen, Oosterlingen, Portegaloisers, mair van Ingelschen en yst noyt ontfangen dan zedert den jaere XVIII laestleden, die sedert altijt betaelt hebben mit groete moyte; dat oyck de baillu van den watere heeft nulinx gepoocht om de Vriesen ende Scillinckgers te doen betaelen anckeraige, als oock die van Campen, van Rarop ende voerts generalicken van allen scepen, die in den thol van Zeelant onvrij zijn”, hetgeen hem niet was gelukt, „alzoey zy noyt daertevoren betaelt en hadden”. Zie *Instructiën op de hoge vierschaer, voor de waterbailliu etc.* no. 33b.

II. STATISTIEK DER VREEMDE SCHIPPERS, DIE ANKERAGE HEBBEN BETAALD TE MIDDELBURG ¹⁾,

1535—1571.

PERIODE	TOTAAL	DAARVAN:							Andere en onbekende nationaliteit
		Hanze	Bretagne	Frankrijk	Spanje	Portugal	Schotland	Engeland	
1535-11. 1—1536-10-31	42		30	10	2				
1536-11. 1—1537-10-31	22		5	2	2		4	9 ²⁾	
1537-11. 1—1538- 7-31	53	1	17	1		1		33 ³⁾	
1538- 8. 1—1539- 7-31	182		69	25	3	7		76 ⁴⁾	2 (Vlissingen)
1539- 8. 1—1540- 7-31	330	2	141	41	7	12		126 ⁵⁾	1 (Vlissingen)
1540- 8. 1—1541- 7-31	228	3	112	36		6	5	62	4 (1 Noorwegen)
1541- 8. 1—1542- 7-31	131		87	26	2			16 ²⁾	
1547-11. 1—1548-10-31	296	24	109	19	1	6	3	119	15 (1 Westkapelle)
1548-11. 1—1549-10-31	53	28	1	7			1	15	1
1549-11. 1—1550-10-31	123	27	30	52		1		12	1
1561-10. 1—1562- 9-30	190	9	91	46	4	2	1	29	8
1562-10. 1—1563- 9-30	214	9	88	64	4		2	33	14 (1 Amsterdam, 1 Stavanger).
1563-10. 1—1564- 9-30	84	31	11	6	3		1	22	10 (1 Amsterdam, 1 Hoorn, 1 Vlissingen, 1 Bergen)
1564-10. 1—1565- 9-30	275	7	115	103		1	5	30	14 (1 Oostende).
1565-10. 1—1566- 9-30	296	10	117	75	5	3		66	20 (1 Middelburg, 1 Vlissingen).
1566-10. 1—1567- 9-30	320	10	119	79	5	1		75	31 (1 Genua, 1 Malta, 1 Brazilië).
1567-10. 1—1568- 9-30	382		158	112	2	4	4	86	16 (1 Zaandam).
1568-10. 1—1569- 9-30	147	9	74	41		1	7	10	5 (1 Ameland).
1569-10. 1—1570- 9-30	214	38	104	52	1		13		6 (1 Friesland, 1 Veere).
1570-10. 1—1571- 9-30	256	19	153	56	2		16	1	9 (1 Amsterdam, 1 Waterland).

1) Ontvangen „van scepen, die betaelen zoe wanneer zy aldaer huer anker laeten vallen voir Middelburch, ende daervan huer anckeraige ontfanghen es geweest”.

2) Daarvan 1 Calais.

3) Daarvan 4 Calais.

4) Daarvan 10 Calais.

5) Daarvan 7 Calais.

6) De rekeningen over de jaren 1542/43—1546/47 ontbreken.

7) De rekeningen over de jaren 1550/51—1560/61 ontbreken.

VIII. OVERZICHT DER LADINGEN, AANGEVOERD DOOR SCHOTSCHESCHIPPERS, DIE ANKERAGE HEBBEN BETAALD TE ARNEMUIDEN,
1518—1571.

J A R E N	TOTAAL	L A D I N G
1518- 6-24—1519- 6-23	3	wol en vellen 1, wol, laken en vellen 1, wollelakenen 1.
1519- 6-24—1520- 6-23	4	wol en vellen 2, vellen, laken en zalm 1, drooggoed 1.
1520- 6-24—1521- 8- 1 ¹⁾	1	wol en vellen (naar Veere).
1540- 8- 1—1541- 7-31 ¹⁾	4	niet genoemd.
1561-10- 1—1562- 9-30	5	niet genoemd.
1562-10- 1—1563- 9-30	5	niet genoemd.
1563-10- 1—1564- 9-30 ¹⁾	1	niet genoemd.
1565-10- 1—1566- 9-30 ¹⁾	3	niet genoemd.
1567-10- 1—1568- 9-30	2 ²⁾	niet genoemd.
1568-10- 1—1569- 9-30	5 ³⁾	zout 1, niet genoemd 4.
1569-10- 1—1570- 9-30	1 ⁴⁾	niet genoemd.
1570-10- 1—1571- 9-30	7 ⁵⁾	zout 2, niet genoemd 5.

1) De rekeningen over de tusschenliggende jaren vermelden geen Schotten of ontbreken.

2) Daarvan gekomen 1 uit Lynn.

3) Daarvan gekomen 1 uit Havre, 1 uit Brouage, 2 uit Ile-de-Ré, waarvan 1 met zout, 1 uit Londen.

4) Gekomen uit Leith.

5) Daarvan gekomen 1 uit Ile-de-Ré, met zout, 1 uit Oléron, 1 uit Brouage, met zout, 1 uit Leith, 3 uit Kirkaldy.

[illegible]